

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

KRIMINĀLLIKUMA 174.PANTS
CIETSIRDĪBA UN VARDARBĪBA PRET NEPILNGADĪGO

Autore: Renāte Šešera

Apliecība Nr. 11045

Darba vadītāja: Prof. Valentija Liholaja

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Vardarbība un cietsirdība pret nepilngadīgo ir aktuāla mūsdienu sabiedrības problēma ne vien Latvijā, bet arī ārvalstīs. Starptautiskie tiesību akti uzliek valstij pienākumu īpaši gādāt par nepilngadīgu personu, kā sabiedrības vismazāk aizsargātās daļas, tiesību aizsardzību. Nepilngadīgo tiesību aizsardzība paredzēta arī virknē Latvijas likumu. Krimināllikuma 174.pantā paredzēta kriminālatbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo no to personu puses, no kurām nepilngadīgais ir materiāli vai kā citādi atkarīgs. Pētot tiesu praksi un zinātnisko literatūru, noskaidrots Krimināllikuma 174.pantā reglamentētā noziedzīgā nodarījuma saturs un praktiskās piemērošanas aspekti.

Analizējot KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu atklāta jēdzienu cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo izpratne. Aplūkotas vardarbības formas un to izpratne Bērnu tiesību aizsardzības likumā un tiesu praksē. Analizēts cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgo krimināltiesiskais regulējums Krievijas federācijā un Itālijas republikā.

Atslēgas vārdi: nepilngadīgais, cietsirdība, vardarbība, fiziska vardarbība, psihiska vardarbība.

ANNOTATION

Cruelty and violence against juveniles is very prominent in modern society not only in the Republic of Latvia but also around the world.

International law specifically requires the state to take care of juveniles, as the most vulnerable parts of society, protection of their rights.

There are a number of laws for protecting the rights of a juvenile in the Republic of Latvia. Section 174 of the Criminal Law provides for criminal liability for cruel and violent treatment of juveniles by persons from whom a juvenile is financially or otherwise dependent. Researching case law and scientific literature, the content of section 174 of the Criminal Law offense regulated content and practical application aspects. Analyzing the content of criminal wrongdoing under section 174 of the Criminal Law, the meaning of the concept of cruelty and violence has been discovered.

Forms of violence and their meaning in Children's rights protection law and judicial practice has been viewed. The cruelty and violence against juveniles in legal framework of the Russian Federation and the Italian Republic has been analysed.

Key words:

Juvenile, cruelty, violence, physical violence, psychological violence.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo vēsturiskais regulējums.....	
1.1. Kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo regulējums 1903.gada Krievijas Sodlu likumos.....	7
1.2. Kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo regulējums 1933.gada Latvijas Sodlu likumā.....	12
1.3. Kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību regulējums Padomju Savienības (PSRS) periodā.....	14
1.4. Atbildība par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo Latvijas Kriminālkodeksā.....	15
1.5. Kriminālatbildība par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo Krimināllikumā.....	17
....	
2. Vardarbības un cietsirdības pret nepilngadīgo regulējums starptautiskajos un Latvijas normatīvajos aktos.....	19
3. Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva analīze.....	23
3.1. Kriminālatbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo.....	23
3.2. Krimināllikuma 174. panta objekts un objektīvā puse.....	25
3.3. Krimināllikuma 174.pantā paredzēta noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekts un subjektīvā puse.....	33
4. Kriminālatbildības par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo regulējums Krievijas federācijas kriminālkodeksā.....	35
5. Vardarbības un cietsirdības pret nepilngadīgo regulējums Itālijas republikas kriminālkodeksā (Codice Penale).....	41
Kopsavilkums.....	44
Izmantotās literatūras saraksts.....	46

IEVADS

Vardarbība un cietsirdība pret bērnu ir viena mūsdienu sabiedrības aktuālākām problēmām. Lai gan ar starptautiskiem līgumiem ir nostiprināts bērna īpašais statuss, ģimenes un bērna tiesības garantētas Satversmē, pieņemts Bērnu tiesību aizsardzības likums, Krimināllikumā, (turpmāk KL) un Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzēta atbildība par vardarbīgu un cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo (bērnu). Joprojām vardarbīgas un cietsirdīgas apiešanās gadījumu skaits pret nepilngadīgo turpina pieaugt. Plašsaziņas līdzekļi bieži atspoguļo vardarbības pret bērnu gadījumus, vainojot likumdevēju un valsts institūcijas nespējā uzlabot situāciju. Turklāt arī pēdējais Iekšlietu ministrijas publiskais gada pārskats par 2014.gada 6 mēnešiem, liecina par strauju, no noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp arī no KL174. pantā paredzētās cietsirdības un vardarbības, cietušo bērnu skaita pieaugumu.¹

KL 174.pants paredz atbildību par cietsirdīgu un vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo (pirmajā daļā) vai mazgadīgo (otrajā daļā), nodarot cietušajai personai emocionālas vai fiziskas ciešanas un, ja šī noziedzīga nodarījuma rezultātā nav radušie vidēji smagi vai smagi miesas bojājumi.² Faktiski pants aptver lielu daļu emocionālas, visas fiziskas vardarbības izpausmes kā arī daļu nolaidīgas un nevērīgas attieksmes izpausmes pret bērnu no to personu puses, no kurām bērns ir atkarīgs. Lai arī bērna fiziska sodīšana un emocionāla aizskaršana ir vairumā gadījumu ir krimināli sodāma, tā joprojām ir izplatīta parādība ne vien Latvijā, bet arī daudzās citās valstīs. Pētījumi liecina, ka vardarbība ģimenē, kas ietver arī vardarbību pret bērnu, aplūkojama arī no sabiedrības attieksmes, kultūras un tradīciju puses. Vēl aizvien liela daļa sabiedrības locekļu nesaskata neko krimināli sodāmu bērna fiziskā ietekmēšanā, piemēram pēršanā ar siksnu. Bieži vien vecāki, aizbildņi un citas par bērnu atbildīgās personas neapjauš, ka arī šāda veida „audzināšana” ir ne vien prettiesiska, bet tai var būt nopietnas un tālejošas sekas, kas var atstāt iespaidu uz bērna tālāko emocionālo un fizisko attīstību. Šajā kontekstā jāpiekrīt Alekseja Lapsas izteiktajam viedoklim, ka: „ģimenes lokā veikta vardarbība nodara smagākas psihiskās ciešanas,

¹ Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Pārskats par nepilngadīgo noziedzības stāvokli, noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem un noziedzības novēršanas problēmām 2014.gada 6 mēnešos. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/2014g_6.men_parskats.doc [aplūkots 26.03.2015]

² Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 26.03.2015]

jo šajā gadījumā tā ir mikrovide, kurai ir jābūt aizsargātai no sabiedrības, un tajā veidojas nepilngadīgas personas apziņa”.³

Bakalaura darba mērķis ir KL 174. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva juridiskā analīze un tā piemērošanas izpēte. Kā arī kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem regulējums Krievijas federācijā un Itālijas republikā.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi tiek nosprausti šādi uzdevumi:

1. Izpētīt vardarbības pret nepilngadīgo vēsturisko regulējumu;
2. Noskaidrot vardarbības pret bērnu tiesisko ietvaru Latvijā;
3. Analizēt KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu un tajā ietverto jēdzienu cietsirdība un vardarbība izpratni;
4. Veikt Krievijas kriminālkodeksā un Itālijas kriminālkodeksā paredzētā kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo normu analīzi, un tiesu prakses izpēti, attiecībā uz vardarbīgu un cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo;
5. Kopsavilkumā apkopot darba izstrādes gaitā izdarītos secinājumus.

Pētījumā pielietotas:

Sistēmiskā metode – aplūkojot tiesību starptautisko un Latvijas tiesību aktu savstarpējo sakarību bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Salīdzinošā metode – salīdzinot vardarbības pret nepilngadīgo krimināltiesisko regulējumu Latvijā un ārvalstīs.

Vēsturiskā metode – pētot vardarbības pret nepilngadīgo vēsturisko krimināltiesisko regulējumu un tiesību aktu attīstību līdz mūsdienām.

Analītiskā metode – rakstot darbu tika analizēta virkne Latvijas u ārvalstu tiesas spriedumu par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo.

³ Lapsa A. Psihisko ciešanu būtība un izpausmes veidi noziedzīgos nodarījumos pret nepilngadīgām personām. Nepilngadīgo drošība un tiesību aizsardzība. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 71.lpp

1. KRIMINĀLATBILDĪBAS PAR CIETSIRDĪBU UN VARDARBĪBU PRET NEPIĻNGADĪGO VĒSTURISKAIS REGULĒJUMS

Lai izprastu kriminālatbildības par KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma attīstības tendences, jāaplūko cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgajiem vēsturiskais regulējums. Latvijas teritorijā kopš 1918. gada krimināltiesiskās attiecības regulēja virkne likumu:

1. 1903.gada Krievijas Sodu likumi;
2. 1933.gada Latvijas Sodu likums;
3. Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (KPFSR) 1926.gada kriminālkodekss;
4. 1961.gada Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (PSR) kriminālkodekss;
5. 1990. Latvijas Kriminālkodekss;
6. 1998. Krimināllikums.

Turpmāk darbā tiks aplūkots kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo regulējums katrā no iepriekš minētajiem likumiem.

1.1. Kriminālbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo regulējums 1903.gada Krievijas Sodu likumos

Pēc pirmā pasaules kara beigām Baltijas valstis atdalījās no Krievijas „jautājums par krimināltiesību kodifikāciju pacēlās vispirmām kārtām”. Līdz Latvijas Sodu likumu izstrādāšanai Latvijas teritorijā tiek atstāti Spēkā Krievijas 1903. gada Sodu likumi.⁴ „Neatkarīgajā Latvijas republikā minēto sodu likumu normas bija spēkā no 1918. Līdz 1933.gada 1. augustam, kad tās nomainīja tolaik jaunizstrādātais Sodu likums”.⁵

Nepilngadīgas personas izpratne 1903.gada Sodu likumos bija diferencēta - dažos gadījumos par nepilngadīgu tika uzskatīta persona, kas nav sasniegusi 21 gada vecumu, citos - persona kas nav sasniegusi septiņpadsmit gadu vecumu. Atsevišķi nodalītas tika arī mazgadīgas personas, proti, tās kuras nav sasniegušas 10 gadu vecumu. Lai precīzi izprastu nepilngadīgā un mazgadīgā jēdzienu Sodu likumos jāaplūko Sodu likumu 40. un 41. pants. Iepriekš minētajos pantos diferencēta kriminālbildība dažādu vecuma grupu nepilngadīgajiem, proti: „persona, kas nav sasniegusi 10. gadu vecumu nav saucama pie kriminālbildības un uzskatāma par mazgadīgu;”

1. desmit līdz septiņpadsmit gadus vecam nepilngadīgais, kurš nav varējis saprast sava nodarījuma raksturu un nozīmi nav saucams pie kriminālbildības;
2. četrpadsmit līdz septiņpadsmit gadus veci nepilngadīgie, saucami pie kriminālbildības par smagu noziegumu izdarīšanu.”⁶

Atbilstoši 1903.gada Sodu likumu 41.pantam persona tika uzskatīta par nepilngadīgu vecumā līdz septiņpadsmit gadiem, bet atsevišķos gadījumos līdz divdesmit viena gada vecumam. Vairākās Sodu likumu nodaļās tika paredzētas normas, kas attiecināmas uz nepilngadīgu personu īpašo tiesību aizsardzību. Tā Sodu likuma 283. pantā : „Kas pieņēmis jaunāku personu par septiņpadsmit gadiem priekš ubagošanas vai citādas netikumīgas darbības sodāms: ar ieslodzījumu cietumā”.⁷

Sodu likuma 365. pantā tika regulēts darba devēja pienākums, ja tas nodarbina nepilngadīgu personu, atbrīvojot to no darba uz obligāto ar likumu noteikto skolas apmeklējuma laiku, pretējā gadījuma sankcija darba devējam tika paredzēta kā naudassods līdz 100 latiem. Kriminālsodāma

⁴ Mīncis P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Autora izdevums 1934, 52.lpp

⁵ Latvijas tiesību vēsture 1914-2000.gads. Prof.. Dr.iur. Dītriha Andreja Lēbera redakcijā. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 43.lpp.

⁶ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par sodu likumu piemērošanu Latvijā, Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930,20. lpp.

⁷ Turpat, 80. lpp.

bija arī nosacījumu par mazgadīgo, pusaudžu un sieviešu, darba nosacījumu, kuri nodrošina viņu veselību vai drošību, pārkāpšana. Par šādu nodarījumu tika paredzēta sankcija arests līdz vienam mēnesim.⁸

Aplūkojot 1903.gada Sodu likumus normas īpašu uzmanību jāvelta tā 19.nodaļai Noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām. Minētās nodaļas 420. pantā tika paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, proti: „Tēvs vai māte, aizbildnis, aizgādnis vai nepilngadīgā uzraudzītājs, kas:

- 1) cietsirdīgi apgājies ar septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo, ja vainīgā nodarījums nepastāv smagā vai ļoti smagā miesas bojājumā;
- 2) laidis septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo ubagot vai nodarboties ar citu kādu netikumīgu darbu vai nodevis viņu citam šādā nolūkā;
- 3) nelietīgi izlietojot vecāka vai aizbildņa varu, piespiedis septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo iestāties laulībā, ja laulība notikusi, sodāms: ar ieslodzījumu cietumā.”⁹

Sodu likumu 420. panta dispozīcijā paredzētais noziedzīgais nodarījums gandrīz pilnībā sakrīt ar mūsdienu KL 174.pantā paredzēto.

Tāpat, saistībā ar cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, pieminēšanas vērtā ir arī Sodu likumu 25.nodaļā Atstāšana briesmās 489. panta 1. daļā regulētā pamešana novārtā un vecāku pienākuma nepildīšana, kas apdraud dzīvību, proti: „Kam pēc likuma vai uz sevi uzņemta pienākuma vai pēc ģimenes attiecībām pienākas gādāt par personu, kura mazgadības, vecuma nespēka, miesīga trūkuma, slimības, nesamaņas vai cita kāda bezpalīdzības stāvokļa dēļ nav spējīga aizsargāties, un, kas atstājis šo personu bez palīdzības tādos apstākļos, kuros atstātā dzīvībai, vainīgajam to zinot, draudējušas briesmas sodāms: ar ieslodzījumu pārmācības namā uz laiku ne ilgāku par trim gadiem”.¹⁰ Savukārt Sodu likuma 490. pantā ir paredzēta kriminālatbildība par vecāku pienākumu nepildīšanu un atstāšanu bez palīdzības, ja cietušās personas dzīvībai briesmas nav draudējušas. No iepriekš aplūkotajiem Sodu likumu pantiem izriet, ka kriminālatbildība iestājas arī par vecāku pienākuma nepildīšanu, atstājot nepilngadīgo bez palīdzības situācijā, kur viņa dzīvībai draud briesmas, gan arī par nepilngadīgā atstāšanu bez palīdzības situācijā, kur viņa dzīvībai briesmas nedraud.

⁸ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par sodu likumu piemērošanu Latvijā, Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930, 96.lpp.

⁹ Turpat 108.lpp.

¹⁰Turpat, 120. lpp.

Kriminālatbildība par vardarbību pret nepilngadīgo paredzēta arī Sodu likumu 26. nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību 507.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, proti: „Kas ar vardarbību pret personu vai ar sodāmiem draudiem, vai nelietīgi izmantojot vecāku, aizbildņa vai citu kādu varu, piespiedis izdarīt vai pielaist kaut ko tādu ar ko traucēta piespiestā tiesība vai viņa pienākums, vai atteikties no tiesības izmantošanas vai pienākuma izpildīšanas, sodāms: ar ieslodzījumu cietumā.”¹¹ No panta dispozīcijā ietvertā jēdziena „nelietīgi izmantojot vecāku, aizbildņa vai citu kādu varu” secināms, ka noziedzīgais nodarījums var tikt vērstis arī pret nepilngadīgo, traucējot viņa tiesību izmantošanu vai pienākumu pildīšanu, vai piespiežot viņu atteikties no tiesības vai pienākuma pildīšanas.

Jāpiemin, ka Sodu likumu 27.nodaļā Netiklība, tika paredzēta arī kriminālatbildība par seksuālu vardarbību pret nepilngadīgo.

Nepilngadīgo personu tiesību aizsardzība, līdzīgā veidā kā šobrīd, pastāvēja jau gadsimta sākumā. 1903. gada Sodu likumos bija iekļauta normas, kas paredzēja kriminālatbildību par, vardarbīgu vai cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, personām no kurām nepilngadīgais bija materiāli atkarīgs, vai kā citādi „nelietīgi” izmantot vecāku, aizbildņu varu. Arī par atstāšanu novārtā un vecāku pienākumu nepildīšanu tika paredzēta kriminālatbildība.

Analizējot 1903. gada Sodu likumu normas, var secināt, ka, lai arī likums norāda uz vairākām nepilngadīgo personu vecuma grupām, pamatā par cietušo no cietsirdīgas apiešanās varēja būt septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegusi persona. Šādas normas, ņemot vērā, laika periodu, kurā tās tika pieņemtas, uzskatāmas par progresīvām.

Tomēr aplūkojot Sodu likumos ietvertās normas, kas paredz kriminālatbildību par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem pret personas veselību vai dzīvību, īpašas norādes uz nepilngadīgo aizsardzību likumā nav minētas. Piemēram, Sodu likumu X nodaļas Vardarbība pret personu 471.pantā paredzēts miesas bojājumu kvalificētais sastāvs, kurā uzskaitītas personas, par miesas bojājumu nodarīšanu kurām ir paredzēta bargāka sankcija. Šī panta 1.daļa ir norāde uz māti, tēvu un citiem augšupējiem, savukārt uz nepilngadīgiem norādes nav. Līdzīgi ir arī ar nonāvēšanas kvalificēto sastāvu.

1903.gada Sodu likumos ar vardarbību tika saprasta tikai vardarbība tās fiziskajās izpausmēs. Aplūkojot Sodu likumu normas, secināms, ka tika nodrošināta nepilngadīgo personu krimināltiesiska aizsardzība pret cietsirdību un vardarbību no ģimenes locekļu puses, vecāku un

¹¹ 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par sodu likumu piemērošanu Latvijā, Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930, 123.lpp.

aizbildņu pienākumu nepildīšanu, negodprātīgu pildīšanu, atstāšanu novārtā, kā arī seksuālu vardarbību. Īpaši jāizceļ Sodu likumu 420.pants, kurā tika paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, kas sakrīt ar mūsdienu KL 174.pantā paredzēto regulējumu.

Tomēr Sodu likumi neparedzēja nepilngadīgu personu īpašu aizsardzību pret tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā, piemēram, miesas bojājumu nodarīšana vai slepkavība.

1.2. Kriminālbildības par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo regulējums 1933.gada Latvijas Sodumu likumā

1933. gada 1. augustā Latvijā stājās spēkā Latvijas Sodumu likums. Saskaņā ar Likuma par Sodumu likumu ieviešanu un Disciplinārsoda likumu ieviešanu spēku zaudēja 1903.gada 22. marta Sodumu likumi ar visiem to grozījumiem un pielikumiem.¹² Par pamatu jaunajiem 1933. gada sodumu likumiem tika ņemti iepriekšējie 1903.gada Krievijas Sodumu likumi, taču tie tika pārstrādāti pielāgoti tā laika Latvijas valsts vajadzībām. Turklāt pārstrādājat 1903.gada Sodumu likumus tika ņemti vērā arī vairāku Eiropas valstu, piemēram, Šveices 1918.gadā, Čehoslovākijas 1926.gadā, Vācijas 1928.gadā un Itālijas 1930.gadā, tai laikā jaunizveidotajos, Krimināllikumos ietvertie tiesību principi.¹³

Līdzīgi, kā 1903.gada Sodumu likumos arī 1933. gada Sodumu likumā vairākos pantos tika regulēta cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo. Arī 1933.Sodumu likumā tika diferencētas nepilngadīgās personas. Šajā nozīmē aplūkojams ir Sodumu likumos 39.pants, kurā noteiktas nepilngadīgo personu grupas, saukšanas pie kriminālbildības nozīmē.

Atbilstoši Sodumu likumu 39.panta 1. daļai: Nav pieskaitāms par vainu ar soda piedraudējumu noliegts nodarījums, ko izdarījis mazgadīgais, kuram vēl nav divpadsmit gadu”.¹⁴Par mazgadīgām minētā likuma izpratnē tika uzskatītas personas, kas vēl nebija sasniegušas divpadsmit gadu vecumu.

Savukārt minētā panta otrajā daļā norādīts, ka par nepilngadīgām tika uzskatītas personas, kas nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu: „Tāpat nav pieskaitāms par vainu ar soda piedraudējumu noliegts nodarījums, ko izdarījis divpadsmit līdz astoņpadsmit gadus vecs nepilngadīgais”. Turklāt atsevišķos Sodumu likumu pantos dota norāde, ka par nepilngadīgu tiek uzskatīta persona līdz divdesmit viena gada vecuma sasniegšanai. Piemēram Sodumu likuma 486. pantā paredzēta kriminālbildība par divdesmit vienu gadu vecumu nenasnieguša nepilngadīgā piespiešanu stāties laulībā¹⁵.

Sodumu likumu 30. nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām ietver pantus, kuros paredzēta kriminālbildība par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, redzams, ka

¹² 1933.gada 24. aprīļa Sodumu likums. Ar Likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Likums par Sodumu likumu un Disciplinārsoda likumu ieviešanu. Rīga: [b.i.] 1934, 220.lpp.

¹³ 1933.gada 24. aprīļa Sodumu likums. Ar Likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga [b.i.] 1934.gads 3.lpp.

¹⁴ Turpat 18.lpp.

¹⁵ Turpat 151.lpp

par krimināli sodāmu pārsvarā gadījumu (ar Sodu likuma 486. pantā minēto izņēmumu) ir cietsirdīga un vardarbīga apiešanās ar tādu nepilngadīgo, kurš nav sasniedzis astoņpadsmit gadu vecumu. Par nepilngadīgu personu divdesmit vienu gadu nenasieguši persona tiek uzskatīta gadījumos, ja runa ir par stāšanos laulībā. Tā Sodu likumu 488.pantā Kriminālatbildība aizbildnim vai aizgādnim iestājas par divdesmit vienu gadu nenasieguša nepilngadīgā piespiešana doties ar viņu laulībā.

Līdzīgi kā 1903. gada Sodu likumā un mūsdienu Krimināllikuma 174. pantā arī Latvijas 1933. gada sodu likuma 486.panata 1.daļā paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo no to personu puses, no kurām cietušais ir materiāli vai kā citādi atkarīgs: „Tēvs, māte, aizbildnis, aizgādnis vai nepilngadīgā uzraudzītājs, kas: „cietsirdīgi apgājies ar astoņpadsmit gadus nenasiegušo, ja šāda nodarījuma sekas nav ļoti smags vai smags miesas bojājums, sodāms: ar cietumu. Bez tam tiesa var vainīgam atņemt varu pār nepilngadīgo.”¹⁶

Sodu likuma 487. pantā tika paredzēta kriminālatbildība tēvam, mātei, aizbildnim, aizgādnim vai nepilngadīgā uzraudzītājam par nepilngadīgā, nodošanu fabrikā vai amatniecības iestādē nodarbināšanai.¹⁷

Atbilstoši 1933.gada sodu likuma 489.p. krimināli sodāma ir arī nepilngadīgā vai citas noteiktā kārtā vainīgā uzraudzība nodotas personas atstāšana bez pienācīgas uzraudzības, ja tādēļ uzraugāmais izdarījis smagu noziegumu vai noziegumu. Tāpat arī atteikšanās uzturēt māti, likumīgu tēvu vai bērnu, ja vainīgajam ir bijusi tāda iespēja. (485.p.).¹⁸

No aplūkotajām normām izriet, 1933. gada Latvijas Sodu likumā tika pārņemts 1903.gada Krievijas Sodu likumu regulējums attiecībā uz kriminālatbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgo. Vienlaikus Sodu likumā tika paaugstināta nepilngadīgās personas vecuma robeža. Latvijas Sodu likumā 486. pantā tā paredzēta 18 gadi, iepriekšējo septiņpadsmit gadu vietā. Tāpat kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, tādā izpratnē, kā šobrīd KL 174. pantā tika regulēta arī 1933.gadā. Turklāt papildus 1933. gada Latvijas Sodu likuma 488. pants paredzēja arī kriminālatbildību par nepienācīgu nepilngadīgā uzraudzību, ja tā rezultātā uzraugāmais izdarījis smagu vai sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu.

¹⁶ 1933.gada 24. aprīļa Sodu likums. Ar Likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Rīga [b.i.] 1934.gads 151.lpp.

¹⁷Turpat .

¹⁸ Turpat

1.3. Kriminālbildības par cietsirdību un vardarbību regulējums Padomju Savienības (PSRS) periodā

1940.gadā Latviju iekļauj PSRS sastāvā. Tiek izdots PSR Savienības Augstākās Padomes Prezidija 1940.gada 6. novembra dekrēts, saskaņā ar kuru, līdz Vissavienības kodeksu izveidošanai, sākot ar 1940.gada 26. novembri piemērojams 1926.gada Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (KPFSR) Kriminālkodekss. KPFSR Kriminālkodekss nesaturēja normas, kas paredzētu kriminālbildību par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem.¹⁹

1961.gada 1.aprīlī Latvijā stājās spēkā Latvijas Padomju Sociālistisko Republiku (PSR) Kriminālkodekss. Arī 1961.gada Latvijas PSR Kriminālkodekss nesaturēja normas, kas paredz kriminālbildību par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo.²⁰

¹⁹ KPFSR Kriminālkodekss. Ar pārgrozījumiem līdz 1910.gada 15.novembrim. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīgā: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940, 3.lpp.

²⁰ LPSR Kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: Avots, 1982

1.4. Atbildība par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo Latvijas Kriminālkodeksā

Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada 29.augusta lēmumu „Par Latvijas PSRS likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas republikas teritorijā” līdz jauna Latvijas Republikas kriminālkodeksa pieņemšanai Latvijas Republikas teritorijā tiek piemērots Latvijas PSR kriminālkodekss, kurš uzskatāms par Latvijas kriminālkodeksu (turpmāk LKK).²¹ LKK pielāgoja jaunajai valsts iekārtai izslēdzot no tā normas, kas bija pretrunā ar Latvijas Republikas tiesisko iekārtu un papildinot tās ar jaunām normām, pēc kurām radās nepieciešamība ņemot vērā politisko un sociālo situāciju valstī.

Latvijas Kriminālkodeksa 58. pantā par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajam rodama norāde uz personas vecumu līdz kuram, tā uzskatāma par nepilngadīgu, proti, līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Vecums no kura personu varēja saukt pie kriminālatbildības Latvijas KK bija paredzēts 16.gadi, atsevišķos gadījumos, par sevišķi smagiem noziedzīgiem nodarījumiem tādiem, kā slepkavība (98-103.p) miesas bojājumu nodarīšana (105-108,p un 109.panta pirmā daļa), izvarošana, (121.p.) un citi no 14 gadu vecuma.

„Līdz Krimināllikuma spēkā stāšanās brīdim LR Saeima LKK iekļāva projektā paredzētās normas, kurās noteikta atbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo (LKK 111.1 pants)”²², Tā Latvijas Kriminālkodekss ar 1992. gada 24. marta likumu tika papildināts ar 111¹ pantu kurā tika paredzēta atbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Proti:

„Par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, kuras rezultātā tam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ko nodarījušas personas no kurām cietušais ir materiāli vai kā citādi atkarīgs, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai naudas sodu līdz desmit tūkstošiem rubļu.

Par vieglu miesas bojājumu, kas nepilngadīgajam nodarīts ar nodomu (tīšs), kā arī par citām darbībām, kam ir spīdzināšanas raksturs un nav iestājušās šā panta trešajā vai ceturtajā daļā norādītās sekas, šā panta pirmajā daļā minētās personas- soda ar brīvības atmēšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar naudas sodu līdz četrdesmit tūkstošiem rubļu.

²¹ Latvijas Kriminālkodekss Rīgā: „Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotāja redakcija”, 1992, 3.lpp

²² Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva; Latvijas Universitātes Žurnāls Nr.1 Juridiskā zinātne. Rīga: Latvijas Universitāte, 2010, 15.lpp

Par vidēja smaguma miesas bojājumu, kas nepilngadīgajam nodarīts ar nodomu (tīšs), šā panta pirmajā daļā minētās personas – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem. Par smagu miesas bojājumu, kas nepilngadīgajam nodarīts ar nodomu (tīšs), šā panta pirmajā daļā minētās personas – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem.”²³

Atšķirībā no mūsdienu KL 174.pantā reglamentētās cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgo redakcijas LKK 111¹ tika iekļauts kvalificētais sastāvs. Normas otrā, trešā un ceturtā daļa, paredzēja pastiprinātu atbildību atkarībā no miesas bojājumu smaguma. Pieminams, ka LKK 111 bija ievietots 3.nodaļā, kas paredzēja kriminālatbildību par Noziegumiem pret personu.

²³ Latvijas Kriminālkodekss Rīgā: „Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotāja redakcija”, 1992, 52.lpp.

1.5. Kriminālbildība par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo Krimināllikumā

1999. gada 1.aprīlī Latvijā spēkā stājās Krimināllikums. „Krimināllikuma spēkā stāšanās laiks un kārtība tika noteikti ar īpašu likumu. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” (turpmāk – īpašais likums) ne tikai noteica, ka Krimināllikums stājas spēkā ar 1999.gada 1.aprīli un no tā brīža spēku zaudē Latvijas Kriminālkodekss, bet arī norādīja, kā jārikojas ar tām krimināllietām, kur personas tiek vai tikušas sauktas pie atbildības par nodarījumiem, kurus Krimināllikums neatzīst par noziedzīgiem, un kā jāizcieš sods tām personām, kas notiesātas saskaņā ar Kriminālkodeksa normām.”²⁴ Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” stājās spēkā 1998.gada 5.novembrī.

Krimināllikuma 1. redakcijā atbildība par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgo tika paredzēta 174.panātā, tomēr minētajam pantam bija tikai 1. daļa šādā redakcijā - Par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu. Atšķirībā no aktuālās redakcijas pantā netika paredzēta pastiprināta atbildība par cietsirdību un vardarbību attiecībā uz mazgadīgo. Vienlaikus netika precizēts tas, kādām vardarbības sekām ir jāiestājas, lai varētu piemērot minēto pantu, t.i. nebija norādes uz 126 un 125.p

Ar KL 30.10.2008.gada grozījumiem, kas stājās spēkā 27.11.2008. KL 174.pantā tika veiktas būtiskas izmaiņas:

1) tika papildināta KL 174.panta dispozīcija pēc vārda „atkarīgs” ar vārdiem "un ja šīm darbībām nav bijušas šā likuma 125. vai 126.pantā paredzētās sekas";

2) pants tika papildināts ar otro daļu šādā redakcijā: "(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.”²⁵

Pēc 2008.gada 30. oktobrī izdarītajiem grozījumiem KL 174. panta dispozīcija vairs grozīta netiek un tāda veidā kā tā izteikta minētajos grozījumos tā ir arī šobrīd.

²⁴Liholaja V., Bērziņa B, Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Rīga, 2009; Pieejams: <https://www.tm.gov.lv> [aplūkots: 20.04.2015.]

²⁵ Grozījumi Krimināllikumā 30.10.2008. likums/LV, 177 (3961), 13.11.2008./Stājas spēkā 27.11.2008. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 26.04.2015]

Pēc 2008.gada 24.novebra grozījumiem KL 174. tika grozīts vēl divas reizes, taču turpmāk izdarītie grozījumi attiecas uz KL 174. pantā paredzēto sankciju. Tā 2011.gada 8 jūlijā tika pieņemti Krimināllikuma grozījumi, ar kuriem 174.panta sankcijā paredzētais papildsods policijas uzraudzība tika aizstāts papildsodu probācijas uzraudzība. Minētie KL grozījumi attiecībā uz KL 174.pantu stājās spēkā 2015. gada 1.janvārī.²⁶ Savukārt pēdējo reizi KL 174. pantā izmaiņas tika veiktas ar 2012.gada 13.decembrī pieņemtajiem grozījumiem, gan panta 1. gan 2.daļas sankcijā vārdus "arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām" aizstājot ar vārdiem "īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu"²⁷.

Līdz ar Krimināllikuma spēkā stāšanos 1999. gada 1.aprīlī, saskaņā īpašo likumu, spēku zaudē Latvijas Kriminālkodekss. Krimināllikumā tiek izveidota atsevišķa 17.nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem, kurā tiek iekļauts arī KL 174. pants par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Atšķirībā no Latvijas Kriminālkodeksa 111.¹ panta regulējuma no tā tiek izslēgts kvalificētais sastāvs, kas paredz miesas bojājumu nodarīšanu, kā atbildību pastiprinošu apstākli. Visbeidzot svarīgākās izmaiņas un papildinājumi KL 174. pantā tiek izdarītas 2008.gada 30.oktobra grozījumiem, papildinot KL 174.pantu ar norādi uz KL 125. un KL 126. pantā paredzēto seku iestāšanos, kā arī paredzot pastiprinātu atbildību par nodarījumu, ja tas vērts pret mazgadīgu personu. Minētie KL grozījumi ļauj saukt pie atbildības personas, kuras cietsirdīgi un vardarbīgi izturas pret nepilngadīgo, neatkarīgi no tā vai nepilngadīgajam ir, vai nav nodarīti miesas bojājumi. Lai sauktu personu pie kriminālatbildības nav nepieciešama fiziski konstatējamu seku iestāšanās.

²⁶ Grozījumi Krimināllikumā 08.07.2011. likums/LV, 117 (4515), 28.07.2011./Stājas spēkā 01.10.2011.Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 26.04.2015.]

²⁷ Grozījumi Krimināllikumā 14.03.2013. likums/LV, 61 (4867), 27.03.2013./Stājas spēkā 01.04.2013.Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 26.04.2015]

2. VARDARBĪBAS UN CIETSIRDĪBAS PRET NEPILNGADĪGO REGULĒJUMS STARPTAUTISKAJOS UN LATVIJAS NORMATĪVAJOS AKTOS

Vardarbīgas un cietsirdīgas apiešanās aizliegumu pret bērnu Latvijā regulē gan vairāki starptautiskie, gan Latvijas normatīvie akti.

1990. gada 4. maijā Latvija pievienojās starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos²⁸, kuros garantētas ne vien cilvēku tiesības kopumā, bet arī bērna īpašās tiesības uz aizsardzību.

Pārnacionālā līmenī cilvēka, tai skaitā arī bērna, tiesības garantētas 1948.gada 10.decembra ANO Vispārējā cilvēka tiesību deklarācijā, kurā tika pasludinātas ikviena cilvēka tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību, kā arī spīdzināšanas vai nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas attieksmes vai soda aizliegums pret ikvienu cilvēku²⁹, kā arī 1966.gada 16.decembra ANO Starptautiskajam paktā Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Savukārt īpaši bērna tiesības uzsvērtas 1959.gada 20.novembra ANO Bērnu tiesību deklarācijā. Deklarācijā pasludināti īpaši bērna tiesību aizsardzības principi, proti: „Bērnam ar likumu un citiem līdzekļiem jānodrošina īpaša aizsardzība, kā arī jārada iespējas un labvēlīgi apstākļi veselīgai un normālai fiziskai, intelektuālai, tikumiskai, garīgai un sociālai attīstībai brīvības un cieņas apstākļos. Pieņemot šai nolūkā likumus, galvenajam jābūt bērna interešu vislabākās nodrošināšanas apsvērumam.”³⁰ Minētais princips pirmām kārtām norāda uz valsts un likumdevēja pienākumu bērnam labvēlīgu apstākļu nodrošināšanā. Turklāt arī Deklarācijas 9. princips pasludina, ka: „bērns ir aizsargājams no visām nevērīgas izturēšanās, cietsirdības un ekspluatācijas formām”.³¹

1989.gada 22.novembra ANO Konvencijā par bērna tiesībām jau detalizēti definēts bērna tiesību un brīvību apjoms, kas valstij jānodrošina un jāgarantē dažādās bērna dzīves jomās. Bez tam, Konvencijā definēta arī jēdziena bērns izpratne, proti: : „par bērnu tiek uzskatīts ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ja vien saskaņā ar attiecīgiem tiesību aktiem

²⁸ Latvijas Republikas Augstākās Padomes deklarācija Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]

²⁹ ANO Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums .1. sējums Universālie līgumi. Apvienotās Nācijas: Ņujorka un Ženēva, 1994, 6.lpp

³⁰ Turpat 190.lpp

³¹ Turpat 191.lpp.

pilngadība neiestājas agrāk³². Attiecībā uz vardarbību pret bērnu, Konvencijas 19.panta pirmajā daļā, īpaši uzsvērts valsts pienākums aizsargāt bērnu no to personu vardarbības un nolaidīgas vai nevērtīgas izturēšanās, nepilngadīgais ir atkarīgs, proti: „Dalībvalstis veic visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas pasākumus, lai ikvienu bērnu aizsargātu pret fizisku vai psiholoģisku vardarbību, miesas bojājumiem vai nežēlīgu, nevērtīgu vai nolaidīgu izturēšanos, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp pret seksuālu vardarbību, kamēr viņš ir vecāku, aizbildņu vai jebkuras citas par bērnu atbildīgas personas aprūpē”.³³

1997.gada 27. jūnijā Latvija pievienojusies Eiropas Padomes 1950.gada 4. novembrī pieņemtajai Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai, kurā cita starpā paredzēts spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās pret personu aizliegums.³⁴

No iepriekš minētajiem starptautiskajiem dokumentiem izriet valstij un tās likumdevējam uzlikts pienākums ne vien aizsargāt cilvēku tiesības un pamatbrīvības, bet arī veikt īpašu uzmanību bērna tiesiskās aizsardzības nodrošināšanai. Realizējot likumdošanas funkciju bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Aplūkojot Latvijas regulējumu bērnu tiesību aizsardzības jomā, pirmām kārtām atzīmējams ir tas, ka cilvēka, tātad arī bērna, tiesības ir garantētas Satversmē. Tā 1998.gadā Latvijas republikas Satversme tika papildināta ar VIII nodaļu – Cilvēka pamat tiesības, kas stājās spēkā 1998.gada 6.novembrī. Minētās nodaļas 95.pantā deklarēts valsts pienākums aizsargāt jebkuras personas, godu un cieņu, kā arī noteikts cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas attieksmes pret cilvēku aizliegums. Savukārt Satversmes 110.panā īpaši uzsvērtā ģimenes, vecāku un bērnu tiesību aizsardzība.³⁵

Par vardarbīgu pret (bērnu) nepilngadīgu vai mazgadīgu personu paredzēta kriminālatbildība. Atbilstoši starptautisko bērna tiesību aizsardzības līgumu prasībām, KL nepilngadīgā, mazgadīgā (bērna) tiesības īpaši aizsargātas. Virknē Sevišķās daļas pantu paredzēta pastiprināta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērst pret nepilngadīgu vai mazgadīgu personu, kā arī pastāv noziedzīgu nodarījumu sastāvi, kuru tiešais objekts ir nepilngadīgais.

Attiecībā uz soda noteikšanu vai saukšanas pie kriminālatbildības iespējamību, KL norāda uz divām „bērnu” grupām. Pirmkārt mazgadīgais – mazgadīgais, kas saskaņā ar KL 11.pantu ir persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu un nav saucama pie kriminālatbildības un

³² Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 22.novembra Konvencija par bērna tiesībām. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]

³³ Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 22.novembra Konvencija par bērna tiesībām. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]

³⁴ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 21.03.2015.]

³⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]

nepilngadīgais – atbilstoši KL 64.pantam ir persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanai nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu. Tomēr personu mazgadību vai nepilngadība attiecas ne vien uz soda noteikšanu vai saukšanu pie kriminālatbildības, bet arī attiecībā uz noziedzīgajā nodarījumā cietušo personu. Tātad no KL normām izriet, ka nepilngadīgas ir visas tās personas, kas nav sasniegušas 18 gadu vecumu, kas atbilst starptautiskajos tiesību aktos definētajam jēdzienam „Bērns”. Savukārt par mazgadīgām uzskatāmas personas, kuras nav sasniegušas 14 gadu vecumu.

Vairāki KL Sevišķajā daļā paredzētie vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sastāvi paredz personas nepilngadību kā pamatsastāva vai kvalificētā sastāva pazīmi. Tā piemēram, KL 174.pantā ir paredzēta atbildība par vardarbīgu un cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo – Šajā gadījumā personas nepilngadība ir pamatsastāva pazīme. Šī paša panta otrā daļa paredz pastiprinātu atbildību, ja cietsirdīga un vardarbīga apiešanās ir vērsta pret mazgadīgo – personas mazgadība kā kvalificētā sastāva pazīme. Taču arī bez iepriekšminētā sastāva KL pantos, kas paredz atbildību par vardarbību pret personu, kā pamatsastāva vai kvalificētā sastāva pazīme norādīta cietušās personas mazgadība vai nepilngadība, piemēram KL 15.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi brīvību, godu un cieņu 153.,154. un citos pantos, tāpat arī KL16. nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 12.nodaļā Nonāvēšana, kā arī citās KL nodaļās.

Lai definētu bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību 1998.gada 19.jūnijā tika pieņemts Bērnu tiesību aizsardzības likums, (turpmāk BTAL) kurā bērns tiek definēts kā: „persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.”³⁶ Minētā likuma 51.pantā Bērna aizsardzība no prettiesiskām darbībām norādīts: „(1) Par vardarbību pret bērnu, par bērna pamudināšanu vai piespiešanu piedalīties seksuālās darbībās, par bērna izmantošanu vai iesaistīšanu prostitūcijā vainīgās personas saucamas pie likumā noteiktās atbildības”³⁷. Būtiski, ka likuma 1.pantā tiek definēti vardarbības pret bērnu veidi un to izpratne. Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumam tiek izšķirta 3 veidu vardarbība pret bērnu:

- 1.seksuāla vardarbība;
2. fiziska vardarbība;
- 3.emocionāla vardarbība.

³⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 01.04.2015.]

³⁷ Turpat

Papildus BTAL ir paredzēts arī tāds jēdziens kā vecāku nolaidība ar kuru saprot bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu, kas autoresprāt arī jāaplūko kā fiziskas tā arī emocionālas vardarbības veids.

Atbildība par bērnu tiesību pārkāpumiem paredzēta arī 1984.gada 7.februāra Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Minētā kodeksa 172.² pantā. paredz arī administratīvo atbildību par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu. Savukārt Saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 9.pantu: „administratīvā atbildība par šajā kodeksā norādītajiem pārkāpumiem iestājas, ja par šiem pārkāpumiem pēc to rakstura saskaņā ar spēkā esošajiem likumiem nav paredzēta kriminālatbildība.”³⁸

Analizējot, gan starptautiskos, gan Latvijas tiesību aktus var izdarīt secinājumu, ka Starptautiskie dokumenti uzliek pienākumu dalībvalstīm, kas tos parakstījušas īpaši gādāt par bērnu - personu līdz astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanai, interesēm, realizējot likumdošanas funkciju un valsts politiku bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Savukārt, atbilstoši starptautisko līgumu prasībām, cilvēka tiesības kopumā, kā arī bērna tiesības īpaši ir garantētas Latvijas Satversmē.

Starptautiskajos tiesību aktos, kā arī bērnu tiesību aizsardzības likumā jēdziena bērns izpratne sakrīt ar Krimināllikumā definēto jēdzienu nepilngadīgais, proti, bērns ir persona, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu.

Jebkura fiziskas vardarbības forma pret nepilngadīgu personu ir krimināli sodāma un vairumā gadījumu Krimināllikums paredz pastiprinātu atbildību par noziedzīgu nodarījumu, kas vērsts pret nepilngadīgu personu. Turklāt KL izdalīta vēl viena nepilngadīgo personu grupa – mazgadīgie, par vardarbību pret kurām tiek pastiprināta kriminālatbildība.

Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir noteiktas bērna tiesības, brīvības un pienākumi, kā arī definēta dažādu pret bērnu vērstu vardarbības formu izpratne. Visbeidzot, ja ir notikusi vardarbība pret bērnu, un tajā nav saskatāmas krimināli sodāma nodarījuma sastāva pazīmes, tad pastāv iespēja vainīgo personu saukt pie administratīvās atbildības.

³⁸ Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 001.04.2015.]

3. KRIMINĀLLIKUMA 174.PANTĀ PAREDZĒTĀ NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA SASTĀVA ANALĪZE

3.1.Kriminālatbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo

Atbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo paredzēta KL Sevišķās daļas 17. nodaļā - Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem 174. pantā, proti: Par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs un ja šīm darbībām nav bijušas šā likuma 125. vai 126.pantā paredzētās sekas, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

Savukārt KL 174.panta otrā daļā paredzēts kvalificētais sastāvs, kurā tiek pastiprināts atbildība par tādām pašām darbībām, kas vērstas pret mazgadīgo.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem. Krimināllikuma 174. pantā paredzētā nodarījuma sastāvs formāls - nav nepieciešams, lai iestātos kādas objektīvi konstatējamas sekas ir pietiekoši konstatēt vardarbības faktu.

Atbilstoši KL 7. pantā paredzētajai noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai, cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo, tik klasificēta ka mazāk smags noziegums.

Normas sastāvs aptver visus tos vardarbības gadījumus, kad nepilngadīgajam vai mazgadīgajam nav nodarīti KL 125. pantā paredzētais smags miesas bojājums vai 126. pantā paredzētais vidēji smags miesas bojājums, tomēr, nepilngadīgā vai mazgadīgā fiziskā vai psiholoģiskā veselība ir apdraudēta no to personu puses, kuru apgādībā cietušais atrodas vai ar kurām cietušais dzīvo vienā mājāsaimniecībā.

Attiecībā uz miesas bojājumiem, kas paredzēti KL 130.pantā – viegls miesas bojājums, KL 174.pantā paredzētā nodarījuma sastāvs aptver tādas darbības, kā vieglu miesas bojājumu nodarīšana. Minētā atziņa ir nostiprināta arī tiesu praksē. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007. gada 29. novembra lēmumā, lietā SKK - 634/2007 atzina, ka: „Krimināllikuma 174.pants ir speciālā norma, kas aizsargā tādu nepilngadīgo, kurš atrodas materiālā vai citādā atkarībā no kādas personas. Tā kā vieglu miesas bojājumu nodarīšana

nepilngadīgajam cietušajam arī ir vardarbība un fizisku ciešanu radīšana, vainīgā darbību pret nepilngadīgo cietušo papildus kvalifikācija pēc Krimināllikuma 130.panta pirmās daļas nav nepieciešama”.³⁹

³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007. gada 29. novembra lēmumā, lietā SKK - 634/2007, Krimināllieta Nr. 11350076706. Pieejams: <http://at.gov.lv> [aplūkots 20.03.2015.

3.2.Krimināllikuma 174. panta objekts un objektīvā puse

Pēc noziedzīgu nodarījumu grupas objekta principa: „Krimināllikumā noziedzīgi nodarījumi pret personu sadalīti pavisam sešās sevišķās daļās nodaļās: nonāvēšana, noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām, pret personas brīvību, godu un cieņu, pret tikumību un dzimumneaizskaramību, pret ģimeni un nepilngadīgajiem.”⁴⁰ KL 174. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo iekļauts KL Sevišķās daļas 17.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem. Tātad KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma grupas objekts ir ģimenes un nepilngadīgā veselības, labklājības un drošības interese. Savukārt minētā noziedzīgā nodarījuma tiešais objekts ir nepilngadīgās un mazgadīgas personas fiziskas un psiholoģiskas veselības un normālas attīstības intereses.

Analizējot KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, secināms, ka no objektīvās puses „nodarījumu raksturo gan aktīva darbība, gan bezdarbība, kas izpaužas, kā cietsirdīga apiešanās vai vardarbība pret cietušo.”⁴¹

Aplūkojot tiesu nolēmumus, redzams, ka Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvā puse visbiežāk izpaužas aktīvās darbībās, tādās kā fiziska spēka pielietošana - sišana ar rokām, kājām vai citiem priekšmetiem pa dažādām ķermeņa daļām, grūstīšana, kas apvienota ar emocionāla iedarbību- lamāšanu, apsūkāšanu rupjiem vārdiem un tamlīdzīgām darbībām, piemēram, par Krimināllikuma 174.pantā 2.daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu tiesa atzina par vainīgu personu B., kas: „ne mazāk kā trīs reizes vienā reizē sita ar roku (plaukstu, dūri), ar dažādiem priekšmetiem – žagaru, pudeli, slotas kātu, malkas pagali, savai mazgadīgajai meitai personai C. pa dažādām ķermeņa daļām, kā arī lamāja un apsūkāja savu mazgadīgo meitu, personu C.”⁴² Savukārt 2014.gada 3.septembra Balvu rajona tiesas spriedumā persona B atzīta par vainīgu KL 174. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā par šādām darbībām: „Laika periodā no 2009.gada decembra līdz 2013.gada martam, izmeklēšanā precīzāk nenoskaidrotā laikā, Balvu novada Balvu pagasta Ķeņu ciema mājās /nosaukums/ persona B negatīvu emociju vadīts, pāraudzināšanas nolūkā, ne retāk kā reizi dienā apsūkāja personu D

⁴⁰ Krastuņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu Aģentūra 2009, 36.-37.lpp.

⁴¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības Sevišķā daļa Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 373.lpp

⁴² Balvu rajona tiesas 2014.gada 27.maija spriedums lietā .K09-0034-14, Lieta Nr. 11110016613

dažādiem lamu vārdiem, kā arī vairākkārt draudēja personai D, ka nodarīs viņam miesas bojājumus –izraus sirdi, salauzīs ribas, kājas.

Turpinot noziedzīgas darbības, 2012.gada augustā, izmeklēšanā precīzāk nenoskaidrotā laikā, Balvu novada Balvu pagasta Ķeņu ciema mājās /nosaukums/ persona B negatīvu emociju vadīts, pāraudzināšanas nolūkā, izmantojot maznozīmīgu iemeslu, kad persona E apgāza puķupodu, vairākas reizes ar roku tīši iesita viņam pa kājām un vienu reizi iepēra viņam pa muguru”⁴³.

Attiecībā uz cietsirdības un vardarbības izpausmes veidiem, jāpiekrīt profesores Valentijas Liholajas izteiktajam viedoklim, analizējot tiesu praksi par Krimināllikuma 174.panta piemērošanu no 2000.-2007.gadam, ka: „cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo šajos gadījumos objektīvi izpaužas galvenokārt kā aktīva fiziska darbība, iedarbojoties uz cietušā ķermeni, sitot ar dūrēm vai ar kādiem priekšmetiem, „iecenītākie” no kuriem ir sikсна, josta nūja, koka gabals, sperot ar kājām, kas nereti tiek apvienots ar emocionālu (psihisku) vardarbību – draudiem, cieņas un goda pazemošanu.”⁴⁴ Aplūkojot tiesu nolēmumus par KL 174.panta piemērošanu no 2011.-2014., secināms, ka prevalē tieši aktīvas darbības fiziska iedarbība, kas izpaužas kā sišana, pērsana un tamlīdzīgi.

Tomēr ne visos gadījumos vardarbīga un cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo izpaužas kā aktīvas darbības, tādās kā nepilngadīgā cietušā sišana, piekaušana grūstīšana, lamāšana un tamlīdzīgi, bet arī bezdarbībā, proti, atstāšana bez ēdiena, aprūpes, fizisko un psiholoģisko vajadzību neievērošana, piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa ar 2007.gada 05.marta spriedumu atzina par vainīgu personu S.M. noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 174.pantā, lietas apstākļi sekojoši: „persona S.M. kopā ar savu mazgadīgo meitu, 2006.gadā dzimušo J.Ž., kura atradās bērnu ratiņos, izgāja no savas dzīvesvietas /adrese/ un devās uz tirdzniecības centru „Domina”. Atrodoties pie ēkas Ūnijas ielā 8, Rīgā, persona S.M. bez aprūpes un uzraudzības atstāja gulošu ratiņos savu mazgadīgo meitu J.Ž. , aizgāja no minētās vietas un lietoja narkotiskās vielas. J.Ž. norādītajā vietā atradās no 2006.gada 06.novembra pēcpusdienas līdz 2006.gada 7.novembra plkst.6.00 no rīta, kad viņu pamanīja persona I.K., un viņa tika nogādāta Bērnu slimnīcā.”⁴⁵ Tiesa secināja, ka: „persona S.M., būdama

⁴³ Balvu rajona tiesas 2014.gada 3.septembra spriedums. Lietas arhīva Nr.K09-0094-14, Lieta Nr.11110019613

⁴⁴ Liholaja V. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo. Nepilngadīgo drošība un tiesību aizsardzība. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 16.lpp

⁴⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 05.marta spriedums Lietas arhīva Nr.K30-259/10, Lieta Nr. 11094131406.

mazgadīgās J.Ž. māte, narkotisko vielu ietekmē, atstājot J.Ž. viņas vecuma bērnam bīstamos apstākļos, t.i. uz ielas, cietsirdīgi apgājās ar nepilngadīgo, nodarot viņai fiziskas ciešanas.”⁴⁶

Savukārt 2005.gada 9.maija spriedumā, persona A.K. atzīta par vainīgu Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, proti: „persona A.K., būdama nepilngadīga A.K., dzimuša 1993.gada 7. jūlijā, māte, dzīvojot ar nepilngadīgo kopā, /adrese/, laika posmā no 1997.gada, t.i., no A.K. četrus gadus vecuma līdz 2004.gada sākumam cietsirdīgi un vardarbīgi apgājusies pret dēlu, pielietojot pret dēlu vardarbību – sistemātisku sišanu draudus, atstādama to bez ēdiena.”⁴⁷ Lai arī ar vardarbību un cietsirdību visbiežāk tiek saprasta nepilngadīgās personas tieša fiziska ietekmēšana, tomēr arī bezdarbība, kas var radīt nepilngadīgajai personai fiziskas vai emocionālas ciešanas. Bieži vien KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse var pastāvēt līdztekus, gan aktīvā darbībā, gan kā bezdarbība.

Attiecībā uz KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, atsevišķas aplūkošanas vērtā ir cietsirdības un vardarbības izpratne.

Cietsirdībai Krimināllikuma zinātniski praktiskajā komentārā tiek dots, šāds skaidrojums, proti: „ar cietsirdīgu apiešanos jāsaprot nepilngadīgā cietušā goda un cieņas pazemošana, ņirgāšanās par viņu, atstāšana bez aprūpes, ēdiena, dzēriena, padzīšana no mājām un tamlīdzīgas darbības.”⁴⁸ Cietsirdīgas apiešanās dažādās izpausmes spilgti raksturo šāds Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 5.aprīļa lēmums. Proti, ar apelācijas instances tiesas spriedumu J.U. atzīta par vainīgu un sodīta pēc KL 174.panta. Noziedzīgs nodarījums izdarīts šādos apelācijas instances tiesas konstatētos apstākļos.

„Laika posmā no 1995.gada līdz 2004.gada 26. februārim J.U. sistemātiski kļiedza un lamājas uz A.L., tostarp arī necenzētiem vārdiem, kā arī apsauca viņu citos vārdos, tostarp par „muļķi”, „debilu”, „augu”, „kropli”, „neveiksminieku”, „lopu” aizskarot viņa godu un cieņu un nodarot A.L. psihiskas ciešanas.

Turklāt J.U. vairakkārt sodīja A.L. par to, ka viņš aiz nevērības notraipīja savu apģērbu, nākamajā dienā apzināti dodot viņam tādu laika apstākļiem neatbilstošu apģērbu, kuru uzvelkot viņš jūta aukstumu, ejot uz skolu un atpakaļ mājās.

Turklāt J.U. aizliedza A.L. ieiet dzīvoklī Rīgā (adrese), netīrā apģērbā un (vai) apavos viņa vairakkārt izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotos datumos, neatkarīgi no gaisa temperatūras, minētās

⁴⁶ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 05.marta spriedums Lietas arhīva Nr.K30-259/10, Lieta Nr. 11094131406

⁴⁷ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 09.maija spriedums lietā Nr.K30-419/15

⁴⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs, Rīga: Firma AFS 2007, 377.lpp.

mājas kāpņutelpā vai ārpus mājas pie kāpņu telpas izģērba A.L. vai piespieda viņam pašam izģērbties līdz apakšbiksēm, bet pēc tam lika A.L. puskailam stāvēt un gaidīt kamēr viņa izpurinās A.L. apģērbu un apavus un iedos viņam mājas apģērbu, lai viņš varētu ieiet dzīvoklī. A.L., stāvot puskails ārpus dzīvokļa aukstā laikā, juta aukstumu, taču baidījies ieiet dzīvoklī, jo baidījās, ka nepaklausīšanas gadījumā māte pielietos pret viņu fizisku vardarbību.

Turklāt J.U., taupot naudu uz sava dēla A.L. uztura rēķina, vairakkārt bija atstājusi viņu mājās Rīgā (adrese) bez ēdiena, neuztraucoties par to, ka viņš juta izsalkumu.

Pārējos gadījumos, kad A.L. sakarā ar brīvdienām vai citu iemeslu dēļ neapmeklēja bērnudārzu vai skolu un palika mājās Rīgā, [...], J.U. ļāva viņam ēst ne vairāk kā trīs reizes dienā un tika konkrētos laikos, piedraudot ar fizisku vardarbību, ja viņš ēdīs citā laikā. Turklāt J.U. vienmēr noteica, ka A.L. ēdiens ir jāapēd 10-12 minūšu laikā, un, ja viņš to nespēja, ēdienu atņēma.”⁴⁹ Autoresprāt, cietsirdība pret nepilngadīgo ir ārkārtīgi sarežģīti definējams jēdziens. Kā redzams no iepriekš aplūkotā tiesas sprieduma, cietsirdības izpausmes ir praktisku neizsmeļamas.

Savukārt ar vardarbību saprot draudus fiziski izrēķināties (emocionālu vardarbību) vai arī fizisku vardarbību – sišanu, spīdzināšanu un tamlīdzīgas darbības. Krimināllikuma zinātniski praktiskā komentāra 80.panta komentārā vardarbība definēta kā : „spēka pielietošana, ikvienā veidā un, izmantojot jebkādu līdzekļus un paņēmienus”⁵⁰, tomēr attiecībā uz vardarbību pret nepilngadīgo šāds definējums visā pilnībā neatklāj nodarījuma būtību.

Krimināllikumā nav ietverta vispārēja vardarbības legāla definīcija, taču vairākos sevišķās daļas pantos likumdevējs norāda uz tās izpausmes veidiem, tā, piemēram:

KL 116.pants Slepkavība Par citas personas tīšu prettiesisku nonāvēšanu (slepkavība);

KL 124.pants Novešana līdz pašnāvībai. (1) Par personas novešanu līdz pašnāvībai vai tās mēģinājumam, cietsirdīgi apejoties ar cietušo vai sistemātiski pazemojot viņa personisko cieņu;

KL 125.pants Tīšs smags miesas bojājums. (1) Par tāda miesas bojājuma tīšu nodarīšanu, kas bīstams dzīvībai vai bijis par iemeslu redzes, dzirdes vai kāda cita orgāna vai orgānu funkciju zaudēšanai, psihiskam vai citādam veselības traucējumam;

KL 152. pants Nelikumīga brīvības atņemšana 1) Par prettiesisku darbību, atņemot personai iespēju brīvi noteikt savu atrašanās vietu (nelikumīga brīvības atņemšana), ja nav valsts amatpersonas noziedzīga nodarījuma pazīmju;

⁴⁹ AT Senāta Krimināllietu departamenta lēmums 2012. gada 5. aprīlī Nr. SKK-J-12/2012.Grām.: Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta spriedumi un lēmumi 2012..Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2013, K-77.-K-78.lpp.

⁵⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs, Rīga: Firma AFS 2007, 377.lpp.

KL 174.pants. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo (1) Par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas; kā arī daudzos citos Krimināllikuma pantos. Apkopojot iepriekš minēto secināms, ka KL nerod vardarbības definīciju, tomēr KL sevišķās daļas pantos aprakstīta liela vardarbības izpausmju dažādība, proti, vardarbība var izpausties kā dzīvības atņemšana, miesas bojājumu tīša nodarīšana, cietsirdīga apiešanās, personiskās cieņas pazemošana un citos veidos.

Latviešu valodā ar jēdzienu vardarbība tiek saprasts - „Prettiesisks personas aizskārums ar fizisku spēku (piemēram, nodarot miesas bojājumus, sitot, spīdzinot) vai draudiem, iebiedēšanu (piemēram, aplaupt)”⁵¹. Arī minētais vardarbības skaidrojums pietiekoši neatklāj tās būtību.

Plašāk vardarbība definēta krievu autoru darbos. Tā, piemēram, R. Šarapovs uzskata, ka vardarbība krimināltiesībās ir noziedzīgs cilvēka personiskās drošības apdraudējums, kas izpaužas tīša prettiesiska fiziska vai emocionāla kaitējuma nodarīšanā cietušajam pretēji tā gribai enerģētiski (fiziski) vai informatīvi (psihiski) iedarbojoties uz cilvēka organismu (orgāniem, audiem, fizioloģiskajām funkcijām un psihi).⁵²

Savukārt krievu autors L.Serdjuks vardarbību raksturo kā sociāli tiesisku kategoriju, kuras noteikšanai nepieciešamas norādīt uz tās sociāli tiesiskajām pazīmēm, proti:

1. vardarbīga iedarbība uz personu vai personu grupu vienmēr ir pretlikumīga;
2. tā notiek pretēji cietušā gribai;
3. tīšs nodoms, kā vainas forma;
4. nodara vai var nodarīt kaitējumu personas veselībai vai sabiedrības interesēm.⁵³

Balstoties uz minētajam sociāli tiesiskajām pazīmēm L.Serdjuks piedāvā šādu vardarbības definīciju: „Vardarbība ir pretlikumīga iedarbība uz personu vai personu grupu no citu personu puses, kas tiek veikta pretēji personas gribai, un spēj radīt personai organisku, fizioloģisku vai psihisku traumu un ierobežo personas darbības vai gribas izpausmes.”⁵⁴ Nošķirot fizisko vardarbību no psihiskās L.Serdjuks norāda, ka fiziskā vardarbība rada ķermenisku traumu vai arī ierobežo personas ārējo darbību, savukārt psihiskā vardarbība, galvenokārt ir informācija, rada psiholoģisku traumu, vai ierobežo personas gribas izpausmes, bez fiziskas iedarbības. Vienlaikus norādot, ka arī fiziska vardarbība pati par sevi ir personas psihi traumējošas informācijas avots.⁵⁵

⁵¹ Elektroniskā latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/> [aplūkots 01.03.2015.]

⁵² Шарапов Р.Д. Преступное насилие., Москва: Юрлитинформ, 2009, с 122

⁵³ Сердюк Л.В. Насилие: Криминологическое и уголовно-правовое исследование. Москва: Юрлитинформ 2002, с. 22

⁵⁴ turpat

⁵⁵ turpat

Autoresprat L Serdjuka piedāvātais vardarbības definējums ir precīzāks, jo norāda arī uz personas gribas vai darbības ierobežošanu, kā vardarbības veidu.

Vardarbība pret nepilngadīgo un tās veidi definēti arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā pirmajā pantā, punkts 9¹ : „vardarbība — visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu;” likumā vardarbība pret nepilngadīgo klasificēta pēc tās iedarbības veida, proti, izšķir trīs vardarbības pret bērnu veidus:

- 1) seksuāla vardarbība – bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu;
- 2) fiziska vardarbība- bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai;
- 3) emocionāla vardarbība- bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). Analizējot Bērnu tiesību aizsardzības likuma fiziskas vardarbības un emocionālas vardarbības definīcijas, var izdarīt secinājumu, ka ar fizisku vardarbību jāsaprot jebkura veida fiziska iedarbība uz bērnu, savukārt ar emocionālu vardarbību saprotama – emocionāla, informatīva iedarbība uz bērna psihi bez fiziska kontakta.

Piekrītot L. Serdjuka apgalvojumam, par to, ka fiziska vardarbība ir arī cietušās personas psihi traumējošs apstāklis, arī aplūkojot Latvijas tiesu spriedumus vairākos no tiem atzīts, ka pret nepilngadīgo personu vērsta fiziska vardarbība līdztekus fiziskām ciešanām un miesas bojājumiem nodara arī emocionāli kaitējumu – psihiskas ciešanas. Ilustrācijai minams piemērs no Ogres rajona tiesas 2013.gada 9.decembra sprieduma Nr. K24-0240-13/4: „, 2012.gada jūnijā, laika posmā no plkst 14.00 – 16.00, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, savā dzīves vietā /adrese/, Ķeguma novadā, /pers E/, dusmojoties par sava mazgadīgā, 2006.gada 18.novembrī dzimušā, dēla /pers G./ uzvedību, izmantojot /pers G./ atkarības stāvokli no viņa un nespēju pretoties, atrodoties pie dzīvokļa ārdurvīm, pagrūda mazgadīgo, kā rezultātā /pers G./ nokrita uz grīdas. /pers E./ , turpinot savas prettiesiskās darbības, mazgadīgo /pers G./ ieveda atsevišķā istabā un iesvieda gultā, kur vairākas reizes ar roku sita mazgadīgajam /pers G./, nodarot /pers G./ fiziskas ciešanas. Tādā veidā /pers E./ nodarīja mazgadīgajam /pers G./ fiziskas ciešanas, tas ir fiziskas sāpes, kā arī psihiskas ciešanas, pazemojot viņa pašcieņu.”⁵⁶

⁵⁶ Ogres rajona tiesas 2013.gada 9.decembra sprieduma Lietas arhīva Nr. K24-0240-13/4, Lieta Nr. 11310052812

Savukārt Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2014.gada 06.janvāra spriedumā konstatēja, ka apsūdzētais: „pielietojot fizisku spēku un pārkāpjot personas tiesības uz neaizskaramību, ne mazāk kā divas reizes iesita ar siksnu pa (cietušais) muguru un labo augšdelmu. Šādas (Apsūdzētais) pielietotas fiziskas vardarbības rezultātā, kas vienlaicīgi ir arī emocionāla vardarbība, tika pazemota nepilngadīgā (Cietušais) pašcieņa, radot psihiskas ciešanas un fiziskas sāpes.”⁵⁷

Minētajā spriedumā tiesa secina, ka fiziska vardarbība vienlaikus ir arī emocionāla vardarbība. Autore nepiekrīt šādam tiesas secinājumam, jo ņemot vērā spriedumā aprakstītās darbības, runa ir par fizisku vardarbību, proti fizisku iedarbību uz cietušās personas ķermeni, sitot ar siksnu pa dažādām cietušā ķermeņa daļām. Autoreprāt, minētajā spriedumā fiziska vardarbība nav vienlaikus arī emocionāla vardarbība, bet runa ir par fiziskām sāpēm un emocionālām ciešanām kā fiziskās vardarbības sekām.

Emocionālas vardarbības pret nepilngadīgo kontekstā aplūkošanas vērtā ir arī vardarbība, kas nav tieši vērstā pret nepilngadīgo, taču notiek viņa klātbūtnē. V.Liholaja un D.Hamkova savā pētījumā par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem un to izraisītajām sekām izteikušas viedokli, ka: „arī notiekošās vardarbības izpausmes starp viņu ģimenes locekļiem, ko bērns redz un dzird, vēro cietušā bailes un stresu, emocionāli traumē, lai arī konkrētajā situācijā vardarbība pret bērnu it kā netiek vērstā.”⁵⁸ Tāpat arī tiesu spriedumos tiek atzīts, ka vardarbība pret bērna māti bērna klātbūtnē ir emocionāla vardarbība pret bērnu. Tā Madonas rajona tiesa 2013.gada 21. novembra spriedumā konstatēja, ka: „/pers.D/ , būdams persona, no kuras materiāli un citādi atkarīgi viņa dēli /pers. F/ , dzimis /datums/ , /pers. D/ , dzimis /datums/ , meita /pers. G/ , dzimusi /datums/ , un viņa audžubērni /pers. A/ , dzimusi /datums/ , /pers. H/ , dzimis /datums/ un /pers. I/ , dzimis /datums/ , laika posmā no 2010.gada janvāra līdz 2013.gada 9.jūnijam (precīzus datumus un laiku izmeklēšanas gaitā nebijis iespējams noskaidrot), atrodoties savā dzīves vietā Cesvaines novada , Nosaukums pagasta „ n/a ”, būdams alkohola reibuma stāvoklī, ilgstoši un vairākkārtīgi , cietsirdīgi un vardarbīgi izturējās pret saviem mazgadīgajiem un nepilngadīgajiem bērniem. /pers.D/ bērnu klātbūtnē ne mazāk kā vienu reizi draudēja bērnu mātei - savai faktiskai sievai /pers. K/ ar nazi un ne mazāk kā reizi mēnesī pielietoja pret viņu fizisku vardarbību. Ne mazāk kā reizi mēnesī apsūdzētais dzīvoklī mētājās ar nažiem, līdz ar ko /pers.K/ kopā ar bērniem pārdzīvojumu un baiļu ietekmē par savu drošību bija spiesti atstāt māju un meklēt patvērumu pie kaimiņiem vai

⁵⁷ Rīgas Centra rajona tiesas 2014.gada 06.janvāra tiesas spriedums. Lietas arhīva Nr. K27-44-14/8, Lieta Nr. 11087031913

⁵⁸ V.Liholaja , D.Hamkova Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 2012.gada 8.maijs Nr. 19 (718)

mājas pagalmā.”⁵⁹ Minētajā spriedumā tiesa secināja, ka „Pārdzīvojot pret sevi vērsto fizisko vardarbību, būdami liecinieki emocionālai un fiziskai vardarbībai pret viņu māti, pret brāļiem un māsām, kā arī būdami spiesti atstāt savu dzīves vietu un meklēt drošu patvērumu, /pers. H/ , /pers. F/ un /pers. I/ piedzīvoja gan fiziskas ciešanas, gan psihiskas ciešanas, bet pārējie bērni piedzīvoja emocionālu vardarbību un viņiem tika nodarītas psihiskas ciešanas”⁶⁰. No aplūkotā tiesas sprieduma izriet, ka vardarbības akts pret kādu no ģimenes locekļiem bērna klātbūtnē ir vērtējams kā emocionāla vardarbība pret bērnu. Līdzīgu viedokli paudusi arī Valsts Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, secinot, ka mātes fiziska iespaidošana bērna klātbūtnē vērtējama kā emocionāla vardarbība pret bērnu.⁶¹

Nepilngadīgā fiziskās un psihiskās veselības un normālas attīstības interese ir KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma tiešais objekts. Šī interese var tikt aizskarta kā ar aktīvām darbībām tā arī ar bezdarbību, kas izpaužas kā vardarbība un cietsirdība.

Cietsirdība pret nepilngadīgo, kas jāsaprot, kā goda un cieņas aizskaršana, lamājot apsūkājot cietušo, ņirgāšanās, nepienācīga bērna aprūpes pienākuma pildīšana, atstāšana bez ēdiena, piemērota apģērba, nevērība pret bērna vajadzībām.

Vardarbība pret nepilngadīgo, izpaužas kā prettiesiska fiziska vai emocionāla iedarbība, pretēji nepilngadīgā gribai, kas izraisa fiziskas vai emocionālas ciešanas. Turklāt jebkura fiziska vardarbība pret nepilngadīgo līdztekus fiziskām sāpēm izraisa arī emocionālas ciešanas.

Gadījumos, kad vardarbība, tiek vērsta pret kādu no nepilngadīgā tuviniekiem, viņa klātbūtnē, rada nepilngadīgajam emocionālas ciešanas un ir uzskatāma par vardarbības izpausmi. No aplūkotajiem tiesu nolēmumiem secināms, ka izriet, ka pārsvarā gadījumu līdztekus pastāv gan vardarbība, gan cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo.

⁵⁹ Madonas rajona tiesas 2013.gada 21.novembra spriedums. Lietas arhīva Nr. K23-0146-13 Lietas Nr. 11300024413

⁶⁰ Turpat

⁶¹ Emocionāla vardarbība pret bērnu. Pieejams: <http://www.bti.gov.lv> [aplūkots 31.03.2015.]

3.3.Krimināllikuma 174.pantā paredzēta noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekts un subjektīvā puse

Krimināllikuma 174.panta subjektu var būt pieskaitāma, četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs. Visbiežāk tās ir personas ar kurām cietušais dzīvo vienā mājsaimniecībā, tādas kā tēvs, māte, patēvs, pamāte, brālis māsa, audžuvecāki, - personas, kurām būtu jā rūpējas par nepilngadīgo un jānodrošina tam vide normālai fiziskai un psiholoģiskai attīstībai. Atsevišķos, taču retākos gadījumos, tie var būt arī mācību vai medicīnisku iestāžu pedagogi vai darbinieki.

Ar materiālu atkarību jāsaprot dzīvošanu vienā mājsaimniecībā, uztura un pajumtes došanu, proti: „attiecības starp vainīgo un cietušo, kad vainīgajam ir bijis pienākums sniegt cietušajam būtisku materiālu palīdzību, vai arī cietušais atradies pilnīgā vainīgā apgādībā”⁶², savukārt ar vārdiem, „kā citādi atkarīgs” būtu saprotama cietušā emocionāla atkarība, tā kā nepilngadīgai personai ir arī emocionāla saikne ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem.

Tātad, ne vienmēr materiāla atkarība vai atrašanās kopējā mājsaimniecībā raksturo 174.panta subjektu. Tā 2006.gada 5.janvāra lēmumā, izskatot kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas spriedumu, kurā apsūdzētā persona V.I. bija iesniedzis kasācijas sūdzību, norādot, ka viņa darbības pēc 174.panta ir nepareizi kvalificētas, jo viņa laulība ir šķirta, bet bijusi sieva ar meitu dzīvo citā ģimenē, bet atbildība pēc 174.panta iestājas, ja cietušais atrodas atkarībā. Tomēr iepriekšminētajā gadījumā tiesa nepiekrīta, kā arī prokurors vērsa uzmanību uz to, ka: „spriedumos ir norādīts, ka V.I. ir nepilngadīgās meitas tēvs, t.i., persona, no kuras viņa ir materiāli vai citādā veidā atkarīga. Materiālā atkarība izriet no Civillikuma 179. panta 1.daļas, un spriedumos ir norādīta arī cietušās cita atkarība no kasatora, kas izriet no radniecības attiecībām.”⁶³ Senāta Krimināllietu departaments secināja, ka: „apsūdzētā V.I. par pierādītām atzītās darbības pamatoti kvalificētas pēc Krimināllikuma 174.panta, jo tā ir speciāla norma, kas aizsargā tādu nepilngadīgo, kurš atrodas materiālā vai citādā atkarībā no kādas personas.”⁶⁴ Tātad radniecības attiecības ar cietušo, pašas par sevi var būt pietiekošs pamats, lai konstatētu, ka persona ir Krimināllikuma 174.panta subjekts.

⁶² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības Sevišķā daļa Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 370.lpp

⁶³ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 5.janvāra lēmums lietā SKK 01-12/06.

⁶⁴ turpat

Attiecībā uz noziedzīgā nodarījuma subjektīvo, tad pusi KL 174.pantā paredzētais nodarījums, cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo, ir tīšs nodarījums ar tiešu nodomu, vainīgā persona ir apzinājusies, ka ar savu darbību nodara cietušajam fiziskas vai psihiskas ciešanas, ir tās vēlējusies vai apzināti pieļāvusi. Pēc krievu autora R. Šarapova ieskata vardarbība tiek atzīta par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona ir apzinājusies savas iedarbības uz citas personas organismu prettiesiskumu un sabiedrisko bīstamību, ka iedarbība notiek pretēji cietušās personas gribai, persona paredzēja kaitīgo fizisko vai psihisko seku iespējamību vai neizbēgamību un apzināti vēlējās to iestāšanos.⁶⁵

Apkopojot iepriekš minēto, secināms, ka vairumā gadījumu KL 174.panta subjektu loks ir personas, kas dzīvo vienotā mājsaimniecībā ar cietušo. Aplūkojot tiesu praksi visbiežāk no cietsirdības un vardarbības nepilngadīgie cieš no patēva, tēva vai mātes puses. Tomēr par KL 174.panta subjektu var būt arī persona, kas nedzīvo vienotā mājsaimniecībā ar cietušo, tomēr starp cietušo un minēto personu ir emocionāla saikne, kas izriet no radniecības attiecībām.

Savukārt no subjektīvās puses cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo realizējama vienīgi tīši ar tiešu nodomu, personai apzinoties savu darbību prettiesiskumu un kaitīgumu un vēloties tā rīkoties, kā arī apzinoties kaitīgo fizisko vai psihisko seku iespējamību.

⁶⁵Шаратов Р.Д. Преступное насилие., Москва: Юрлитинформ, 2009, с 155.

4. KRIMINĀLATBILDĪBAS PAR VARDARBĪBU UN CIETSIRDĪBU PRET NEPILNGADĪGO REGULĒJUMS KRIEVIJAS FEDERĀCIJAS KRIMINĀLKODEKSĀ

Krievijas federācijas Kriminālkodeksā (turpmāk KK) vardarbība un cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo regulēta 20.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem.

Pirms aplūkot noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kas regulē atbildību par cietsirdīgu un vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgajiem Krievijas federācijas KK, jānoskaidro, kas tiek saprasts ar nepilngadīgo minētajā likumā. Līdzīgi kā KL arī KK par nepilngadīgu tiek uzskatīta persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Nepilngadīgas personas definīcija rodama KK 87. pantā, kurā norādīta saukšanas pie kriminālatbildības kārtība. Tātad, KK diferencē divas nepilngadīgo personu grupas - mazgadīgos un nepilngadīgos.⁶⁶ Krievu autoru darbos izteikts viedoklis, ka par pamatu šādai izdalīšanai ir personas spējas atvairīt uzbrukumu vai citāda veida pāridarījumu, četrpadsmit gadus nerasniegušai personai ir daudzkārt grūtāk⁶⁷. Analizējot Krievijas federācijas KK normas, kurās paredzēta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgā personām (arī mazgadīgām), pēc to sastāviem var nosacīti var iedalīt divās grupās:

1) Krievijas KK paredzēto sastāvu grupa, kurās personas nepilngadība vai mazgadība ir noziedzīga nodarījuma objektīvās puses papildus pazīme un veido kvalificēto sastāvu. Tā piemēram, Krievijas KK Sevišķās daļas 16.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret dzīvību un veselību 105.panta Slepkaivība 2 daļa, KK 111.panta Tīša smagu miesas bojājumu nodarīšana 2.daļa, Krievijas KK Sevišķās daļas 18. nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret dzimumneaizskaramību un personas dzimumbrīvību 131.panta 3.daļas a. punkts, 4.daļas b. punkts, KK 133.pants Piespiešana veikt seksuālas darbības 2.daļa⁶⁸. un citos noziedzīgo nodarījumu sastāvos.

2) Sastāvi, kuros nepilngadība (mazgadība) ir noziedzīga nodarījuma sastāva pamatpazīme. Piemēram, Krievijas KK Sevišķās daļas 16.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret dzīvību un veselību 106. pants Jaundzimušā bērna slepkavība, KK Sevišķās daļas 18. nodaļā Noziedzīgi nodarījumi

⁶⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.zakonrf.info/> [aplūkots 02.04.2015]

⁶⁷ Заряева А.В., Малкова В.Д. Ювенальное право. Учебник для вузов. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2005, Pieejams: <http://lawtoday.ru/razdel/biblio/yuvenal-pr/index.php>; [aplūkots: 02.04.1015].

⁶⁸ Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.zakonrf.info/> [aplūkots 02.04.2015]

pret dzimumneaizskaramību un personas dzimumbrīvību 134.pants Dzimumakts un citas seksuāla rakstura darbības pret sešpadsmit gadus nenasniegušu personu⁶⁹ un citi.

Visnotaļ līdzīgi Latvijas KL 174. pantā paredzētā atbildība par vardarbību un cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, arī Krievijas KK paredzētā atbildība par pēc sastāva līdzīgu nodarījumu. Proti, KK 156. pantā Nepilngadīgā audzināšanas pienākumu nepildīšana. Panta dispozīcijā norādīts, ka kriminālatbildība paredzēta par audzināšanas pienākuma nepildīšanu vai nepienācīga pildīšanu no vecāku vai citu personu puses, kurām uzlikts šis pienākums, kā arī pedagogam vai citam izglītības organizācijas darbiniekam, medicīnas organizācijas, organizācijas, kura sniedz sociālos pakalpojumus, vai citas organizācijas, kurai ir pienākums veikt uzraudzību par nepilngadīgo, ja nodarījums ir saistīts ar cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo.⁷⁰

No minētā panta dispozīcijas, kā arī no tā atrašanās vietas KK 20.nodaļā Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem secināms, noziedzīga nodarījuma grupas objekts ir nepilngadīgā un ģimenes interese, savukārt tiešais objekts ir nepilngadīgā normālas fiziskas un emocionālas attīstības interese.

No objektīvās Krievijas KK 156. pantā paredzētais nodarījums vecāku pienākumu nepildīšana vai nepienācīga pildīšana raksturojams kā bezdarbība (nepieciešamās uzmanības trūkums audzinot nepilngadīgo). Vecāku pienākumu nepildīšana vai nepienācīga pildīšana, lai arī pati par sevi ir amorāla rīcība, par to paredzēta vien administratīvā vai civiltiesiskā atbildība. Lai par vecāku pienākumu nepildīšanu vai nepienācīgu pildīšanu iestātos kriminālatbildība saskaņā ar KK156. pantu nepieciešams, lai šīs darbības (bezdarbība) būtu saistītas ar cietsirdīgu apiešanos pret nepilngadīgo⁷¹. Savukārt Krievijas federācijas Augstākās tiesas Plēnums 1998.gada 27.maija lēmumā Nr. 10 „Par likumdošanas piemērošanu tiesās strīdos par bērnu audzināšanu” norādījis, ka cietsirdīga apiešanās ar bērnu var izpausties ne vien kā fiziska vai psihiska vardarbība vai bērna dzimumneaizskaramības apdraudēšana, bet arī piemērojot nepieļaujamas audzināšanas metodes, tādas kā rupja, aizskaroša, cilvēka cieņu pazemojoša attieksme, aizvainošana vai ekspluatācija.⁷² Ilustrācijai šāds piemērs no 2015.gada tiesas sprieduma. Persona K. būdama triju nepilngadīgu bērnu māte, tas ir persona, kurai saskaņā ar KF Konstitūcijas 38. un Ģimenes kodeksa 63. un 68. punktu uzlikts pienākums rūpēties par savu mazgadīgo bērnu audzināšanu, kā arī to psihisku,

⁶⁹ turpat

⁷⁰ turpat

⁷¹ Кругликов Л.Л. Уголовное право России. Часть Особенная. Волтерс Клувер 2005; pieejams: <http://lawtoday.ru/razdel/biblo/ugol-prav/osoben/index.php> [aplūkots: 03.04.2015.]

⁷² Постановления Пленума Верховного Суда РФ от 27 мая 1998 г. "О применении судами законодательства при разрешении споров, связанных с воспитанием детей" pieejams <http://vsrf.ru/>, aplūkots 05.04.2015.

fizisku, gadīgu un tikumisku attīstību, tiesību un interešu aizsardzību kā arī atbildība par nepilngadīgo audzināšanu, nepienācīgi pildīja vecāku pienākumu audzināt mazgadīgās meitas, cietsirdīgi un nolaidīgi apgājās, sistemātiski nodarīja tām psiholoģiskas ciešanas, zinot, ka savas mazgadības dēļ tās atrodas bezpalīdzīgā stāvoklī. Tā laika periodā no 2014.gada 15.decembra līdz 2015.gada 8.janvārī kopīgi ar savu māti, brāli un viņa civilsievu, iepriekš norādītajā adresē bērnu klātbūtnē lietoja alkoholiskus dzērienus, turklāt bērnu klātbūtnē un arī attiecībā uz tiem lietoja necenzētus izteikumus, kā rezultātā bērniem nodarīja psihiskas ciešanas un radīja kaitīgu ietekmi uz bērnu normālu attīstību.

Tāpat persona K, laika periodā no 2014.gada 15.decembra līdz 2015.gada 8.janvārim, izmeklēšanā nenoskaidrotā laikā nenodrošināja savu mazgadīgo bērnu fiziskajām, psihiskajām un tikumiskajām vajadzībām atbilstošus apstākļus, nerūpējās par bērnu veselību un uzturēja tos normālai attīstībai neatbilstošos apstākļos. 2014.gada 22.decembrī, komisijai apsekojot personas K dzīvesvietu, konstatēts, ka persona K dzīvesvietu uztur antisanitāros apstākļos, dzīvoklī ir auksti, ir stipra alkoholisko dzērienu un cigarešu dūmu smaka, visur izmētātas mantas, uz galda glāzes un pelnu trauks ar izsmēķiem, uz grīdas alkoholisko dzērienu pudeles. Persona K faktiski neveica mājas uzkopšanu, trauku mazgāšanu kā arī gultasveļas un bērnu drēbju mazgāšanu. Tādā veidā persona K neveica pienācīgu bērnu aprūpi un uzraudzību, tādā veidā radot draudus to dzīvībai un veselībai. Ikdienas, laika periodā no 2014.gada 15. decembra līdz 2015.gada 8. janvārim, precīzi izmeklēšanā nenoskaidrotā laikā persona K, atrodoties mājās nepienācīgi pildīja bērnu uzraudzības pienākumus, saprotot, ka sava vecuma dēļ nespēj par sevi parūpēties un ignorējot šo apstākli, nenodrošināja bērnus ar kalorijām pilnvērtīgu un normālai attīstībai pietiekošu ēdienu. Bērnu ēdiens un piens nebija, meitenes, tai skaitā 1 gadu un 2 mēnešu vecā meita, pārtika no pelmeņiem, cepumiem, kā arī lietoja pārtikā sabojātus produktus.

Laika periodā no 2014.gada 15.decembra līdz 2015.gada 8.janvārim, izmeklēšanā nenoskaidrotā laikā persona K, atrodoties dzēruma stāvoklī pienācīgi nepildīja bērnu aprūpes pienākumus, nerūpējās par bērnu kopšanu, nemainīja bērniem netīrās drēbes, nemazgāja bērnu drēbes un gultasveļu. Meitenes staigāja nemazgātas, netīrās drēbēs, kurām bija skāba smaka, gulēja siltajās drēbēs. Šādos apstākļos bērni, neskaitot badu, augstumu un mitrumu, izjuta vēl arī stipru emocionālu pārslodzi un bailes, kas vārēja novest pie sociālas dezorientācijas un psihisko slimību attīstības.

Tāpat vienā no dienām, laika periodā no 2014.gada 15.decembra līdz 2015.gada 8.janvārim, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, apzinoties, ka mazgadīgajai tiks nodarītas psihiskas un

emocionālas ciešanas, persona K cietsirdīgi apgājās ar meitu, tīši, ar nolūku nodarīt fiziskas sāpes izdarīja mazgadīgajai meitai divus sitienus ar plaukstu pa sēžamvietu, vienu sitienu ar roku pa vēderu un vienu sitienu ar kāju pa seju, ar to nodarot savai nepilngadīgajai meitai stipras fiziskas sāpes. Vienā no dienām, laika periodā no 2014.gada 15.decembra līdz 2015.gada 8.janvārim, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, atrodoties alkohola reibumā, ar mērķi nodarīt fiziskas sāpes, izdarīja savai mazgadīgajai meitai vienu sitienu ar siksnu pa sēžamvietu, tādā veidā nodarot mazgadīgajai stipras fiziskas sāpes. Tātad persona K, lietoja pret bērniem nepieļaujamas audzināšanas metodes un cietsirdīgi izturējās pret tiem.⁷³ Tiesa kvalificēja personas K darbības saskaņā ar KK 156.pantu, jo persona K būdama mazgadīgu bērnu vecāks, nepienācīgi pildīja, tai ar likumu uzlikto bērnu audzināšanas pienākumu, kas saistīta ar cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgo.

Minētajā spriedumā detalizēti aprakstītas darbības, kas raksturo Krievijas KK kodeksā 156. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi. Lai konstatētu Krievijas KK paredzētā nodarījuma sastāva objektīvo pusi nepieciešamas nosacīti divas daļas, proti, no vienas puses vecāku pienākuma nepildīšana vai nepienācīga pildīšana, kas izpaužas kā bezdarbība tādās formās kā pienācīgas uzmanības trūkums attiecībā uz nepilngadīgā uzvedību un attīstību, kā arī vienaldzīga attieksme pret nepilngadīgā pamatvajadzībām: veselību, drošību, mācībām un brīvā laika pavadīšanu. Savukārt no otras puses, jākonstatē cietsirdīga apiešanās kā aktīva darbība, kas var izpausties fiziskas vai emocionālas vardarbības formā. Cietsirdīgas apiešanās izpratne aprakstīta KK 110. panta Novešana līdz pašnāvībai komentārā kā: „draudi izrēķināties, mocīšana, miesas bojājumu nodarīšana, piekaušana, prettiesiskā brīvības atņemšana, apmelojošu izdomājumu izplatīšana, ņirgāšanās, apvainojumi”.⁷⁴

Attiecībā uz KK 156. panta subjektu, tad Krievijas KK, līdzīgi, kā Latvijas KL ir paredzēts speciālais subjekts. Krievijas KK ar 156. panta speciālais subjekts ir visas tās personas, kurām ar likumu ir uzlikts pienākums attiecībā uz bērna audzināšanu un aprūpi. Zīmīgi, ka saskaņā ar Krievijas KK 20.pantu pie kriminālatbildības par KK 156.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu var saukt personu, kas uz tā izdarīšanas brīdi ir sasniegusi 16.gadu vecumu.⁷⁵ Tā piemēram, Krievijas Federācijas Konstitūcijas 38.pantā noteikts, ka maternitāte un bērnība, ģimene bauda

⁷³ г.Зуевка Мировой судья судебного участка № 12 Зуевского судебного района Кировской области Елькина Е.А. Приговор 27 марта 2015 года Дело № 1-34/2015 (24516); Pieejams <https://rospravosudie.com/> [aplūkots 10.04.2015.]

⁷⁴ Уголовный кодекс РФ с комментариям. Комментарий к статье 110. Pieejams: http://rfuk.ru/comment_110.html [aplūkots 10.04.2015.]

⁷⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.zakonrf.info/> [aplūkots 02.04.2015]

valsts aizsardzību un rūpes par bērniem un to audzināšana vienlaikus ir vecāku tiesība un pienākums.⁷⁶ Līdzīgi arī citiem pantā minētiem subjektiem bērna audzināšanas un aprūpes pienākums ir noteikts likumā un citos normatīvajos aktos. No iepriekš minētā izriet, ka katru reizi, piemērojot KK 156.pantu, papildus ir nepieciešams konstatēt, ka bērna audzināšanas un uzraudzības pienākums personai uzlikts ar atbilstošu normatīvo aktu, gadījumā, ja no normatīviem aktiem personai neizriet šāds pienākums, tad arī tās atbildība ir izslēgta.⁷⁷ Atšķirībā no Latvijas KL 174.panta subjekta pazīme ir atkarības attiecības ar cietušo, Krievijas KK 156. panta subjekta pazīme ir ar likumu uzlikts pienākums.

Attiecībā uz KK 156.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, tad tā pat, kā Latvijas KL tas ir formāls, tas uzskatāms par pabeigtu bērna audzināšanas pienākuma nepildīšanas vai nepienācīgas izpildīšanas momentā, kas saistītas ar cietsirdīgu apiešanos pret nepilngadīgo. No subjektīvās puses KK 156. pantā paredzētais ir tīšs nodarījums ar tiešu nodomu- vainīgā persona saprot, ka nepilda vai nepienācīgi pilda bērna audzināšanas pienākumu, turklāt arī cietsirdīgi izturas pret nepilngadīgo. Norāde uz vainīgās personas nodomu ilustrēta arī tiesas spriedumos. Tā piemēram, spriedumā par tēva cietsirdīgu izturēšanos pret savu nepilngadīgo meitu: „persona 1, turpinot savas noziedzīgās darbības, tai pašā dienā, starp plkst. 21-22, alkohola reibuma stāvoklī atnāca uz (adrese) un pieprasīja, lai viņa nepilngadīgā meita, persona 2, dotos mājās. Persona 2,, baidoties, ka tēvs atkal varētu vardarbīgi pret viņu izturēties, atteicās iet mājās. Tad tēvs, Persona 1, tīši, nepildot vecāka pienākumus, rupji izturoties un pārkāpjot pieļaujamās bērna audzināšanas robežas, apzinoties, ka viņa meita savas nepilngadības dēļ nevar izrādīt pretestību un aizstāvēt sevi, tāpat izprotot, ka viņš ar savām darbībām nepilda audzināšanas pienākumus un cietsirdīgi izturas pret meitu, pazemojot viņas cilvēcisko cieņu, tā iemesla dēļ, ka meita atteicās doties mājās, ar vienu roku sagrauba meitu aiz matiem un nodarot sāpes pagrūda un meita sāka raudāt no sāpēm un bailēm.”⁷⁸

⁷⁶ Конституция Российской Федерации Pieejams: <http://www.constitution.ru/> [aplūkots 02.04.2015.]

⁷⁷ Уголовное право России. Часть Особенная. Кругликов Л.Л. Волтерс Клувер 2005; pieejams: <http://lawtoday.ru/razdel/biblio/ugol-prav/osoben/index.php> aplūkots: 03.04.2015.

⁷⁸ г. Щекино Тульской области. Мировой судья судебного участка № 51 Щекинского района Тульской области Егорова О.А. Приговор 24 августа 2011 года. Pieejams <https://rospravosudie.com/> [aplūkots 10.04.2015.]

Tāpat atbilstoši Krievijas KK 156.panta subjektīvajai pusei, vainīgā persona apzinās gan savas darbības, gan bezdarbības kaitīgo raksturu un sekas. Turklāt, kā vairākkārt uzsvērts arī tiesas spriedumos, persona apzinās arī cietušā nepilngadību un faktu, ka sava vecuma dēļ, nepilngadīgais nespēj sevi nedz pienācīgi aizstāvēt, nedz arī parūpēties par sevi.

Analizējot Krievijas KK Sevišķajās daļas normas, caur vardarbības un cietsirdīgas apiešanās ar nepilngadīgo prizmu, autore nonāk pie secinājuma, ka kopumā Latvijas KL un Krievijas KK atbildība par cietsirdīgu un vardarbīgu apiešanos pret nepilngadīgo regulēta caurmērā līdzīgi. No iepriekš aplūkotojām Krievijas KK pantiem izriet, ka jebkura fiziska vardarbība un cietsirdīga izturēšanās pret nepilngadīgo ir aizliegta ar krimināllikumu. Atšķirībā no Latvijas KL 174.panta, kurā ir atsevišķi izdalītas vardarbība pret nepilngadīgo un cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo, ar cietsirdīgu apiešanos saprotot arī vecāku pienākuma nepildīšanu. Krievijas KK kodeksa 156. pantā ar cietsirdīgu apiešanos tiek saprasta gan fiziska, gan emocionāla vardarbība, bet audzināšanas pienākuma nepildīšana vai nepienācīga pildīšana tiek izdalīta atsevišķi, turklāt, lai iestātos kriminālatbildība par Krievijas KK 156. pantā minēto nodarījumu vienlaikus nepieciešams konstatēt, gan vecāku pienākumu nepildīšanu, gan cietsirdīgas izturēšanās faktu pret nepilngadīgo.

Attiecībā un Krievijas KK paredzēto 156.panta subjektu, tad atšķirībā no Latvijas KK 174.panta subjekta panta dispozīcijā jau tiek nosauktas visas personu grupas, kas var būt par minētā panta subjektu. Turklāt, kā būtiska atšķirība jāpiemin arī KK 156.panta subjekta vecums, kas atšķirībā no Latvijas KL ir nevis četrpadsmit, bet gan sešpadsmit gadi.

Nodarījuma subjektīvā puse un sastāvs abās iepriekš salīdzinātajās normās ir vienādi. Proti, gan Latvijas KL 174.pantā, gan Krievijas KK 156.pantā paredzētajam nodarījumam ir formāls sastāvs nav nepieciešama konkrētu seku iestāšanās. Kas attiecās uz salīdzināto normu subjektīvo pusi, tad abās aplūkotajās normās paredzēto noziedzīgo nodarījumu subjektīvā puse ir tīšs nodarījums ar tiešu nodomu.

5. VARDARBĪBAS UN CIETSIRDĪBAS PRET NEPILNGADĪGO REGULĒJUMS ITĀLIJAS REPUBLIKAS KRIMINĀLKODEKSĀ (CODICE PENALE).

Itālijas republikas Kriminālkodeksā (Codice Penale), turpmāk CP, atsevišķi nav paredzēts noziedzīgā nodarījuma sastāvs, kurā būtu paredzēta kriminālatbildība par cietsirdību un vardarbību tieši pret nepilngadīgo. CP Sevišķās daļas XI nodaļas Nodarījumi pret ģimeni 2.apakšnodaļa Ģimenes atbalsta pienākumu pārkāpšana ietver 572.pantu Cietsirdība pret ģimenes vai mājsaimniecības locekļiem.⁷⁹ Normas mērķis ir novērst ir novērst ģimenes locekļu pakļaušanu prettiesiskām, nepamatotām fiziskām un morālām ciešanām no citu ģimenes locekļu puses. Minētajā pantā paredzēta kriminālatbildība ikvienam, kurš cietsirdīgi izturas pret ģimenes locekli vai citu personu ar, kuru dzīvo vienā mājsaimniecībā, vai personu, kura atrodas viņa pakļautībā, vai uzticēta viņam izglītības, aprūpes, uzraudzības vai apcietinājuma labad, nodarbojoties ar profesiju vai mākslu.

CP 572.pantā paredzētais nodarījums Cietsirdība pret ģimenes vai mājsaimniecības locekļiem nav identificējams ar vienu atsevišķu cietsirdīgas izturēšanās aktu. Lai konstatētu cietsirdību pret ģimenes un mājsaimniecības locekļiem nepieciešams viena otram sekojošu aktivitāšu komplekss, kas pastāvīgi pazemo un apspiež cietušā personību.⁸⁰ Savukārt personu loks, kas var būt par CP 572.pantā paredzētajiem subjektiem ir ļoti plašs. Ar CP 572.pantā paredzētā nodarījuma subjektu paredzēti gan ģimenes locekļi, gan personas, kas atrodas vienā mājsaimniecībā ar cietušo, gan tādas personas, kurām ir uzticēts kaut kādā veidā rūpēties par cietušo.

Raugoties no nodarījuma objektīvās puses, lai arī CP 572. pants ievietots nodaļā Nodarījumi pret ģimeni, 2.apakšnodaļā Ģimenes atbalsta pienākumu pārkāpšana, bet objekts, saskaņā ar tiesību doktrīnu, ir cietušā personības aizsardzība, kas, pēc daudzu komentētāju domām, vairāk iederētos nodaļā Nodarījumi pret personu. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka minētā panta objekts ir ne tikai valsts interese aizsargāt ģimeni, tiek saprasts plašā nozīmē, bet arī cietušā interese attiecībā uz viņa personību.⁸¹

Atšķirībā no Latvijas regulējuma, par Itālijas CP 572.pantā paredzētajā nodarījumā cietušo var būt ne vien nepilngadīga vai mazgadīga persona, bet jebkura cita persona, kas dzīvo vienotā

⁷⁹ Codice Penale. Pieejams: <http://www.altalex.com/> [aplūkots 01.05.2015.]

⁸⁰ Bettiol S. Art. 572 cp e il nuovo fenomeno sociale della famiglia di fatto. Pieejams: <http://www.diritto-penale.it/art.-572-cp-e-il-nuovo-fenomeno-sociale-della-famiglia-di-fatto.htm>, [aplūkots 01.05.2015.]

⁸¹ Turpat.

mājsaimniecībā vai ir ģimenes loceklis. Ar CP.572. pantu tiek saprasta cietsirdīga izturēšanās un vardarbība ģimenē, minētais pants aptver arī sliktas izturēšanas (cietsirdības un vardarbības) gadījumus pret nepilngadīgo.

Ar cietsirdīgu izturēšanos tiek saprasti nodarījumi, kas kaitē cietušās personas fiziskai vai psihiskai labklājībai, tādā veidā, kas padara sāpīgas attiecības ģimenē, kas var izpausties kā morālas ciešanas, izrietošas no pazemojošām darbībām vai personas godu un cieņu aizskarošiem vārdiem, vai vardarbības, kas rada sāpīgas izjūtas, arī tad, ja nodarījumi neatstāj pēdas.⁸²

CP 572.pantā paredzētā cietsirdīgā izturēšanās ietver arī tādu uzvedību kā, piemēram, piekaušanu, apvainojumus un cietušajam uzliktus ierobežojumus, kā arī notikumus un apzinātus agresijas aktus, nicinājumu, pazemošanu, izsmieklus vai paverdzināšanu (Cass. Pen., 160382/1983).⁸³

Attiecībā uz CP 572.pantā paredzētās cietsirdīgas izturēšanas ģimenē izpausmēm jāpiemin Itālijas Augstākās tiesas 2011.gada 23.septembra nolēmums Nr.36503. Savā nolēmuma Augstākā tiesa atzina, ka CP 572.pantā paredzētā ļaunprātīgā izturēšanās pret ģimenes locekļiem ietver mātes un vectēva nodarījumu pret mazgadīgo, kuri izturoties hiperprotektīvi (pārlietu aizsargājot mazgadīgo) ierobežojusi normālu mazgadīgās personības attīstību, cietsirdīgi izturējušies pret mazgadīgo (īpaši mātes un vectēva darbības tika vērstas uz to, lai neļautu mazgadīgajai regulāri apmeklēt skolu un, lai novērstu mazgadīgās socializāciju (liedzot komunikāciju ar vienaudžiem un tēvu), nosakot sadzīves noteikumus, kas ierobežo bērna garīgo attīstību. Minētie nodarījumi, kompleksi tika vērtēti kā cietsirdība, kas stipri aizkavējusi mazgadīgās psiholoģisko attiecību attīstību (attiecībās ar vienaudžiem un tēvu); kā arī materiālo un fizisko prasmju iegūšanu, tai skaitā elementāru, piemēram tādu, kā pareiza gaita.⁸⁴

Pieminēšanas vērtā ir arī netiešās vardarbības izpratne Itālijas tiesu praksē” „asistēta vardarbība” (**violenza assistita**), kā vardarbības ģimenē forma, kas tiek realizēta gadījumos, kad nepilngadīgais ir spiests būt par liecinieku (no šī izriet termins „asistēta”) vardarbības aktiem starp viņa vecākiem, vai starp nepilngadīgajam nozīmīgiem indivīdiem vai personām, ar kurām nepilngadīgajam ir emocionāla saikne, minētās personas var būt gan pieaugušas, gan nepilngadīgas.”⁸⁵

⁸² Sent. n. 47078, Sez. VI, del 26-11-2013 Massime penali della Cassazione di novembre 2013. Pieejams <http://www.mgiudiziario.it/mgiudiziario/massime-penali-della-cassazione-di-novembre-2013/> [aplūkots 01.05.2015.]

⁸³ Bettiol S. Art. 572 cp e il nuovo fenomeno sociale della famiglia di fatto. Pieejams:<http://www.diritto-penale.it/art.-572-cp-e-il-nuovo-fenomeno-sociale-della-famiglia-di-fatto.htm> [Aplūkots:01.05.2015.]

⁸⁴ Suprema corte di cassazione Sezione VI penale Sentenza 23 settembre – 10 ottobre 2011, n. 36503. Pieejams: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=53956>. [aplūkots 01.05.2015.]

⁸⁵ Salemi. E. Minori spettatori di maltrattamenti abituali verso la madre: è violenza assistita! Cassazione penale, sez. VI, sentenza 29.01.2015 n° 4332. Pieejams: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=70308>. [aplūkots:01.05.2015.]

Tā, Augstākajā tiesā tika pārsūdzēts apelācijas instances lēmums, ar kuru tika atcelts rīkojums par aizsardzības pasākumiem, attiecībā par cietsirdību pret bērniem. Tiesa apstiprināja, ka pastāv nopietnas norādes par vainu saistībā ar nodarījumu par kaitējumu sievietei, bet atcēla aizsargājošu rīkojumu attiecībā par iespējamo cietsirdīgo izturēšanos pret bērniem. Apelācijas instances tiesā tika pierādīti daži izolēti vardarbības pret sievieti gadījumi, tomēr nekas neliecināja, ka bērni tikuši iesaistīti apzināti. Turklāt apelācijas instances tiesas atzīmēja tēva nicinošo attieksmi pret bērnu māti, tomēr attiecībā uz bērniem anomālijas vai novirzes vecāku uzvedībā nekonstatēja. Itālijas Augstākā tiesa savā nolēmumā 2015. gada 29. janvāra nolēmumā atzina, ka cietsirdība pret ģimenes locekļiem CP 572. panta izpratnē ir ne tikai aktīvas darbības, tādas kā sistemātiska kaitēšana cietušā personībai, bet arī bezdarbība, kas izpaužas, kā tīša nevērība un vienaldzība pret nepilngadīgā cietušā personu, tās emocionālajām un eksistenciālajām vajadzībām.⁸⁶

No iepriekšminētā izriet, ka par ļaunprātīgu apiešanos var tikt uzskatīta nepilngadīgā pasīvā pozīcija, kuri ir spiesti piedalīties (būt par lieciniekiem) vardarbības izpausmēm, tai skaitā psiholoģiskām, ko veic viens laulātais pret otru. Tai ir jābūt tīšai un mērķtiecīgai neiecietībai un nolaidībai pret bērna emocionālajām un eksistenciālajām vajadzībām.⁸⁷

Par CP 572.pantā paredzētā nodarījuma izdarīšanu, salīdzinājumā ar Latvijas regulējumu, paredzēta bargā sankcija, kas atkarīga no nodarītā kaitējuma smaguma. Proti, ja vardarbība akts rada nopietnu miesas bojājumu piemēro cietumsodu 4-9 gadiem; ja tas rada ļoti nopietnas traumas, ieslodzījums 7-15 gadiem; ja tas izraisa nāvi, ieslodzījumu 12-24 gadiem⁸⁸.

⁸⁶ Suprema corte di cassazione Sezione VI penale Sentenza 29 gennaio 2015 n. 4332

⁸⁷ Salemi E. *Minori spettatori di maltrattamenti abituali verso la madre: è violenza assistita!* Cassazione penale, sez. VI, sentenza 29.01.2015 n° 4332; Pieejams: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=70308>; [aplūkots:01.05.2015.]

⁸⁸

KOPSAVILKUMS:

Apkopojot iepriekš minēto, autore izvirza aizstāvēšanai sekojošas tēzes:

1. Analizējot noziedzīgā KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma vēsturiskās attīstības tendences, autore secina, ka nepilngadīgas personas krimināltiesiskā aizsardzība pret cietsirdību un vardarbību „ģimenes lokā” tika paredzēta jau 1903.gada Krievijas Sodu likumos, kas vēlāk uzlabotā redakcijā tika iekļauta arī Latvijas 1933.gada Sodu likumā ir aktuāla arī šobrīd. Atkārtoti minētā norma, ar laika garam atbilstošām izmaiņām, 1998.gadā iekļauta arī Latvijas Krimināllikumā.
2. Atbilstoši starptautiskām nostādnēm par jebkādas veida vardarbības pret nepilngadīgo aizliegumu, Latvijā virkne normatīvo aktu regulē bērna tiesību aizsardzību. Arī pašreizējā KL 174. panta redakcija, ļauj saukt vainīgo personu pie kriminālatbildības par cietsirdību un vardarbību pat tad, ja cietušajam objektīvi nav konstatētas nekādas fiziskas sekas.
3. Aktuāls, ir jautājums par netiešo vardarbību, proti vardarbības aktiem starp ģimenes locekļiem, kuras notiek nepilngadīgā klātbūtnē un kuras nepilngadīgais ir spiets vērot. Minētās darbības, autoresprāt, būtu vērtējamas kā emocionāla vardarbība.
4. Analizējot tiesu praksi secināts, ka pārsvarā gadījumu KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektu loks dzīvo vienotā mājsaimniecībā ar cietušo. Visbiežāk tie ir patēvi, tēvi vai mātes. Tomēr ne vienmēr cietušā materiālā atkarība vai dzīvošana vienotā mājsaimniecībā nosaka noziedzīgā nodarījuma subjektu, kā rāda tiesu prakse KL 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektu var būt arī persona, kam ir emocionāla saikne ar cietušo, kas izriet no radniecības attiecībām.
5. Salīdzinot Latvijas KL 174. panta regulējumu ar Itālijas CP 572. pantā paredzēto regulējumu, redzams, ka Itālijas CP 572. panta regulējums paredz plašāku to personu loku, kuras var būt par cietušo no vardarbības un cietsirdības. Minētā norma aptver ne tikai nepilngadīgo, bet arī jebkuru citu ģimenes locekli vai personu, kura dzīvo vienotā mājsaimniecībā, kas var būt par cietušo no citu ģimenes locekļu vardarbības. Ņemot vērā situāciju ar vardarbību ģimenē Latvijā, iespējams jāapsver jautājums par KL 174. pantā paredzētās kriminālatbildības reducēšanu ne vien uz nepilngadīgo vai mazgadīgo, bet arī uz citiem ģimenes vai mājsaimniecības locekļiem.

IZMATOTĀ LITERATŪRA

1. [b.a.] Latvijas tiesību vēsture 1914-2000.gads. Prof. Dr.iur. Dītriha Andreja Lēbera redakcijā. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture;
2. [b.a.] LPSR Kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: Avots, 1982;
13. [b.a.] KPFSR Kriminālkodekss. Ar pārgrozījumiem līdz 1910.gada 15.novembrim. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīgā: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940;
3. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem par sodu likumu piemērošanu Latvijā, Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930;
4. 1933.gada 24. aprīļa Sodu likums. Ar Likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Likums par Sodu likuma un Disciplinārsodu likumu ieviešanu. Rīga: 1934;
5. Bettiol S. Art. 572 cp e il nuovo fenomeno sociale della famiglia di fatto. Pieejams: <http://www.diritto-penale.it/art.-572-cp-e-il-nuovo-fenomeno-sociale-della-famiglia-di-fatto.htm>
6. Emocionāla vardarbība pret bērnu. Pieejams: <http://www.bti.gov.lv> [aplūkots 01.05.2015.];
7. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu Aģentūra 2009;
8. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs, Rīga: Firma AFS 2007;
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības Sevišķā daļa Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009;
10. Lapsa A. Psihisko ciešanu būtība un izpausmes veidi noziedzīgos nodarījumos pret nepilngadīgām personām. Nepilngadīgo drošība un tiesību aizsardzība. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008;
11. Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Rīga, 2009; Pieejams: <https://www.tm.gov.lv> [aplūkots 20.04.2015.];
12. Liholaja V., Hamkova.d. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 2012.gada 8.maijs Nr. 19 (718);
13. Massime penali della Cassazione di novembre 2013. Sent. n. 47078, Sez. VI, del 26-11-2013. Pieejams <http://www.mgiudiziario.it/mgiudiziario/massime-penali-della-cassazione-di-novembre-2013/> [aplūkots 01.05.2015.]
14. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārīgā daļa. Rīga: Autora izdevums 1934;
15. Salemi E. Minori spettatori di maltrattamenti abituali verso la madre: è violenza assistita! Cassazione penale, sez. VI, sentenza 29.01.2015 n° 4332 Pieejams: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=70308> [aplūkots 01.05.2015.];
16. Заряева А.В., Малкова В.Д. Ювенальное право. Учебник для вузов. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2005, Pieejams: <http://lawtoday.ru/razdel/biblo/yuvenal-pr/index.php> [aplūkots 0204.2015.];
17. Кругликов Л.Л. Уголовное право России. Часть Особенная. Волтерс Клувер 2005; pieejams: <http://lawtoday.ru/razdel/biblo/ugol-prav/osoben/index.php> [03.04.2015];
18. Сердюк Л.В. Насилие: Криминологическое и уголовно-правовое исследование. Москва: Юрлитинформ 2002;
19. Уголовный кодекс РФ с комментариям. Комментарий к статье 110. Pieejams: http://rfuk.ru/comment_110.html [10.04.2015.];
20. Шарапов Р.Д. Преступное насилие., Москва: Юрлитинформ, 2009.

1. AT Senāta Krimināllietu departamenta lēmums 2012. gada 5. aprīlī Nr. SKK-J-12/2012.Grām.: Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta spriedumi un lēmumi 2012..Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2013, K-77.-K-78.lpp.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007. gada 29. novembra lēmums, lietā SKK - 634/2007 Krimināllieta Nr. 11350076706
3. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 5.janvāra lēmums lietā SKK 01-12/06.
4. Balvu rajona tiesas 2014.gada 27.maija spriedums lietā .K09-0034-14, Lieta Nr. 11110016613.
5. Rīgas Centra rajona tiesas 2014.gada 06.janvāra tiesas spriedums. Lietas arhīva Nr. K27-44-14/8, Lieta Nr. 11087031913.
6. Madonas rajona tiesas 2013.gada 21.novembra spriedums. Lietas arhīva Nr. K23-0146-13 Lietas Nr. 11300024413.
7. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 05.marta spriedums Lietas arhīva Nr.K30-259/10, Lieta Nr. 11094131406.
8. Ogres rajona tiesas 2013.gada 9.decembra sprieduma Lietas arhīva Nr. K24-0240-13/4, Lieta Nr. 11310052812.
9. Suprema corte di cassazione Sezione VI penale Sentenza 29 gennaio 2015 n. 4332. Pieejams: <http://renatodisa.com/2015/02/16/corte-di-cassazione-sezione-vi-sentenza-29-gennaio-2015-n-4332> [aplūkots 01.05.2015.]
10. Suprema corte di cassazione Sezione VI penale Sentenza 23 settembre – 10 ottobre 2011, n. 36503. Pieejams: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=53956>. [aplūkots 01.05.2015.]
11. г.Зуевка Мировой судья судебного участка № 12 Зуевского судебного района Кировской области Елькина Е.А. Приговор 27 марта 2015 года Дело № 1-34/2015 (24516); Pieejams <https://rospravosudie.com/> [aplūkots 10.04.2015.]
12. г. Щекино Тульской области. Мировой судья судебного участка № 51 Щекинского района Тульской области Егорова О.А. Приговор 24 августа 2011 года. Pieejams <https://rospravosudie.com/> [aplūkots 10.04.2015]

1. ANO Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums .1. sējums Universālie līgumi. Apvienotās Nācijas: Ņujorka un Ženēva, 1994
2. Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 22.novembra Konvencija par bērna tiesībām. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]
3. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 21.03.2015.]
4. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]
5. Latvijas Republikas Augstākās Padomes deklarācija Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 20.03.2015.]
6. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 26.martā]
7. Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 001.04.2015.]
8. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 01.04.2015.]

9. Codice Penale Pieejams: <http://www.altalex.com/> [aplūkots 01.05.2015.]
10. Конституция Российской Федерации Pieejams: <http://www.constitution.ru/> [aplūkots 02.04.2015.]
11. Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.zakonrf.info/> [aplūkots 02.04.2015]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Krimināllikuma 174.pants. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo”
izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Renāte Šešera / _____ / 15.05.2015./

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītāja: profesore Valentija Liholaja _____

Recenzents (e) _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____._____.2015. prot. Nr._____, vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretārs (e) _____